

Kommentarer 2009-2012 til Nordiske domme i sjøfartsanliggender

Forfatter	Selvig, Erling
Dato	2016
Publisert	Nordiske domme i sjøfartsanliggender 2009–2012 – (ND-2012-KOM)
Utgiver	Nordisk skibsrederforening

Innholdsfortegnelse

Kommentarer 2009-2012 til Nordiske domme i sjøfartsanliggender	1
Innholdsfortegnelse	2
Arrest etter to systemer.....	3
Arrest av bareboat-befraktet skip	4
Arrest og tvangssalg	4
Bortfall av arrest og sjøpant.....	5
Arrest for krav uten sjøpant.....	5
Arrestverneting.....	5
Norsk arrestjurisdiksjon.....	6
Tilknytningskravet i tvisteloven § 4-3.....	6
Ingen Irma Mignon formell.....	7
Saker uten norsk tilknytning.....	7
Norsk skadestedsverneting	8
Skipsforlis i økonomisk sone	9
Søksmål ved hjemtinget	9
Avtalt norsk verneting	10
Ulovfestet norsk verneting?	10
Tilknytningskravets dobbeltfunksjon.....	11
Reserveverneting i § 4-3.....	11
Påkravsgaranti i offshore-kontrakt	12
Norsk tilknytning ikke nok.....	12
Midlertidig sikring av krav.....	13
Lugano konvensjonen har forrang	14
Tilknytning til Lugano?	14
Dynamisk tolking?.....	15
Når gjelder Lugano?	16
Luganos anvendelsesområde	16
Norske Lugano-forpliktelser	17
Mer om Lugano-verneting.....	18
Skadevirkningsstedet i Lugano	19
Negative fastsettelsessøksmål	19
Forrang etter tidsprioritet	20
Verneting ved tidsbefraktning.....	20
Vernetingsavtaler	21
Vernetingsklausulens virkning for tredjemenn	22
Voldgiftsklausuler i NSAB.....	22
Verneting ved CMR-transport.....	23
NOTER.....	24

Erling Selvig

Kommentarene til domsamlingens årganger 2004–2008 ble offentliggjort i to deler med fortløpende paginering i ND 2008 hefte 9 (s. iii-lxvi) [ND-2008-KOM] og ND 2009 hefte 8 (s. lxvii-cxx) [ND-2009-KOM], og de er senere inntatt samlet i bok-utgaven av ND 2009 som det her henvises til. Kommentarene nedenfor knytter seg til rettspraksis i den etterfølgende fireårsperioden 2009–2012. Også dette materialet er så bredt at alt kan ikke behandles på en gang.

En fordel med kommentarer knyttet til en fireårsperiode, er at det er lettere også å peke på linjer i rettsutviklingen på transportområdet. Kommentarene i ND 2009 s. xxxv-liv [ND-2009-KOM] tar således også sikte på å gi et samlet inntrykk av den store betydning Lugano-konvensjonen etter hvert har fått for forumklausuler og nasjonal domsmyndighet på ulike områder. Et annet tema er at moderne stykkgodstransport nå i økende grad styres av rammeavtaler eller transportoppdrag som selv ikke angir transportmåte(r) eller utførende transportør(er). Den kontraherende transportør må da også utforme transportopplegg og bære ansvar for de undertransportører som må engasjeres for å få utført de ulike deler av transporten (ND 2009 s. lxxvii-xcvi) [ND-2009-KOM]. Rettspraksis fra fireårsperioden sett under ett gir et varsel om de endringer både i strukturelle forhold og den rettslige reguleringen av transportøransvar på stykkgoodsområdet som denne utviklingen må medføre.

Kommentarene 2009 til 2012 Del I skal i første rekke gi et oppdatert bilde av rekkevidden av nasjonale domstolers internasjonale domsmyndighet på transportområdet, bl.a. på bakgrunn av den nye norske tvisteloven. Her er det imidlertid også nødvendig å trekke linjer tilbake til rettspraksis fra 1990-årene.

Arrest etter to systemer

De nordiske sjølover kapittel 4 inneholder regler om arrest og tilbakeholdelse av skip for å sikre «sjørettslige krav» som bygger på arrestkonvensjonen 1952. Dette er viktige regler fordi arrest av skip gir kravet sikkerhet i verdien av skipet og normalt også adgang til å reise søksmål i den stat arrest finner sted (tvisteloven § 4-5 femte ledd). Det er derfor ikke så rart at det ofte oppstår tvist om retten til arrest av skip. I nordisk rettspraksis har det således vært mye frem og tilbake om forholdet mellom regelverket i sjølovens kapittel 4 og reglene om arrest i skipet som formuesgode etter reglene i prosesslovgivningen. Dette er nærmere omtalt i kommentarene i ND 2009 s. vi-viii [ND-2009-KOM].

I Norge foretas arrest av skip etter reglene i tvisteloven kapitlene 32 og 33, og dette gjelder også ved arrest av skip til sikring av sjørettslige krav, jf. sjøl. §§ 91 og 98. Videre er det uttrykkelig fastsatt i sjøl. § 98 at også vilkårene for arrest av skip bestemmes av reglene i tvisteloven. Et hovedvilkår for arrest av skip til sikring av sjørettslige krav er derfor at det foreligger «sikringsgrunn» som nevnt i tvisteloven § 33-2 første ledd, dvs. at debtors atferd gir grunn til å frykte for at tvangsfullbyrdelse enten vil bli forspilt eller vesentlig vanskeliggjort (ND 2002 s. 142 Frostating og ND 2005 s. 313 Borgarting). Krav sikret ved sjøpant i skipet regnes imidlertid ikke som «sjørettslig krav (sjøloven § 92 annet ledd bokstav q), og for arrest av skip til sikring av sjøpantsikret krav har tvisteloven § 33-2 tredje ledd en særlig regel som gjør unntak fra kravet om sikringsgrunn. For øvrig har det ikke betydning at arrest av skip formelt foretas i henhold til reglene i tvisteloven kapitlene 32 og 33. Det følger av tvisteloven § 32-3 første ledd at reglene om arrest av skip i sjølovens kapittel 4 kommer til anvendelse ved all arrest av skip som medfører tilbakeholdelse av skipet.

I dansk lovgivning derimot skilles det prinsipielt mellom arrest og tilbakeholdelse av skip etter reglene i sjøloven kapittel 4, og arrest i skip som formuesgode etter reglene i rettspleieloven (rettspleieloven § 628 tredje ledd). Hovedsynspunktet i ND 1996 s. 141 VL og ND 2004 s. 425 ØL er derfor at «sølovens arrestinstitut er et selvstendig arrestinstitut, som kan og skal anvendes hvis betingelsene herfor etter søloven er oppfylt, uanset om betingelsene for arrest etter retsplejeloven er til stede». Den danske sjølovens kapittel 4 stiller imidlertid få særlige vilkår for arrest av skip til sikring av et «sjørettslig krav». I dansk rett gjelder derfor generelt, og uavhengig av om kravet er sjøpantsikret, at særskilt sikringsgrunn ikke er noe vilkår for arrest av skip etter reglene i sjøloven kapittel 4.¹⁾

Dette bekreftes nå også av ND 2010 s. 321 SØHa. Det legges der til grunn at henvisningen til rettspleieloven i den danske sjøloven § 96 – som ellers har meget til felles med den norske sjøloven § 98 – ikke kan antas å omfatte de alminnelige vilkår for arrest etter rettspleieloven. Dommen gjaldt riktignok et sjørettslig krav med

sjøpant i skipet, men dette var altså ikke det avgjørende for rettens standpunkt. Rettspleieloven § 627 inneholder heller ikke noe særlig bestemmelse om sjøpantsikrede krav slik som tvisteloven § 33-2 tredje ledd, og definisjonen av «sjørettslige krav» i den danske sjøl. § 91 gjør heller ikke noe unntak for sjøpantsikrede krav tilsvarende den norske sjøloven § 92 annet ledd bokstav q. Arrestreglene i den danske sjøloven gjelder derfor også «sjørettslige krav» sikret ved sjøpant, noe som nå uttrykkelig fremgår av ND 2012 s. 394 DH. For øvrig viser denne dommen at det også i forhold til den danske sjølovens regler om arrest av skip, kan få betydning at et sjørettslig krav har sjøpant i skipet.

Arrest av bareboat-befraktet skip

ND 2012 s. 394 DH gjaldt arrest til sikring av krav på erstatning for skade som skipet hadde påført et kommunalt havneanlegg mens det var bortfraktet på bareboat-vilkår til et entreprenørfirma. Rederiet hevdet at arresten av skipet var ulovlig fordi det var bareboat-befrakteren og ikke rederiet som hadde rederansvaret for skaden, og fordi arresten av skipet derfor ikke var foretatt for den fordring som hadde sjøpant i skipet. Videre hevdet rederiet at sjøpant bare var en sikkerhetsrett og ikke i seg selv et «sjørettslig krav» som ga grunnlag for arrest av skipet eller søksmål mot rederiet før fordringen var rettskraftig avgjort og utgjorde tvangsfullbyrdsesgrunnlag. Til dette anførte havnen at erstatningskravet var sikret ved sjøpant selv om det var bareboat-befrakteren som reder som hadde det personlige ansvaret for skaden (jf. sjøl. § 51 annet ledd), og at det derfor kunne tas arrest i skipet fordi kravet – etter at det var rettskraftig avgjort – kunne sikres ved utlegg i skipet, jf. den danske sjøloven § 93 fjerde ledd. Denne bestemmelsen svarer til den norske sjøloven § 93 fjerde ledd hvor vilkåret for arrest er at skipet kan tjene som «dekningsobjekt» for kravet etter reglene i tvangsfullbyrdsesloven.

Højestretet fastslo først at det personlige rederansvaret for skaden på havneanlegget påhvilde bareboat-befrakteren som hadde tegnet ansvarsforsikring for skipet med seg selv som sikrede, og at skipets rederi (eier) derfor ikke hadde noe personlig ansvar for skaden. Retten la videre til grunn at erstatningskrav for skade voldt av skipet var et «sjørettslig krav» som kunne sikres ved arrest av skipet, og at også erstatningskravet mot bareboat-befrakteren var sikret ved sjøpant i skipet, jf. sjøl. § 51. Havnen kunne derfor etter sjøl. § 93 fjerde ledd få foretatt arrest av skipet til sikring av sjøpantet selv om skipets eier ikke heftet personlig for erstatningskravet, og deretter få arresten av skipet stadfestet ved søksmål mot skipets eier selv om sjøpanteretten ennå ikke var rettskraftig avgjort, jf. sjøl. § 73. Rettens konklusjon var følgelig at arresten var lovlig, og at foreldelsesfristen for sjøpant etter sjøl. § 55 var blitt avbrutt ved arresten.

Etter min mening ville tvisten i ND 2012 s. 394 DH blitt avgjort på samme måte etter norsk rett. Ved all arrest av skip som medfører tilbakeholdelse av skipet, suppleres tvistelovens regler som allerede nevnt av reglene om arrest av skip i sjøloven kapittel 4, herunder også sjøl. § 93 fjerde ledd hvor vilkåret for arrest er at skipet kan tjene som «dekningsobjekt» ved tvangsfullbyrdelse av det krav arresten gjelder. Arrest av skip for et sjøpantsikret krav er både i dansk og norsk rett nødvendig for å sikre selve sjøpanteretten og forhindre at sjøpantet faller bort som foreldet etter sjøloven § 55. Arrest må derfor kunne foretas selv om det ikke er eieren, men befrakteren av skipet som har det personlige ansvar for kravet jf. sjøl. §§ 51 og 93, jf. § 73. Heller ikke i norsk rett vil det således være et vilkår for arrest av skipet for å avbryte foreldelse av sjøpant etter sjøl. § 55 at det sjøpantsikrede kravet er rettskraftig avgjort før arrest av skipet kan foretas, jf. ND 2004 s. 275 NH. Dessuten vil søksmål om eller rettskraftig dom for det krav som er sikret ved sjøpant, heller ikke avbryte foreldelsen av sjøpantet etter sjøl. § 55, jf. kommentarene i ND 2009 s. iv-v [ND-2009-KOM].

Arrest og tvangssalg

At foreldelsen av en sjøpanterett er avbrutt ved arrest av skipet, er likevel ikke tilstrekkelig til å forhindre at virkningen av arresten – og dermed sjøpantet – senere kan falle bort som følge av manglende oppfølging fra sjøpanthaverens side. Sjøl. § 55 krever at arresten av skipet må føre til tvangssalg av skipet, men inneholder for øvrig ikke noen frist for eller annet aktivitetskrav til kreditor om oppfølging av den rett til dekning i skipet sjøpantet gir, se nå *Rt-2014-48* (omtalt nedenfor). Det er likevel viktig å motvirke at avbrudd av foreldelse av sjøpant ved arrest av skipet nærmest vil få karakter av et «hvileskjær» fra kreditors side. I forhold til sjøpantsikrede krav skal derfor reglene i den norske tvisteloven § 33-10 om bortfall av arrest gi kreditor en sterk oppfordring til å følge opp arresten og sjøpantet ved skaffe seg rettskraftig dom og tvangsgrunnlag og dermed få gjennomført tvangssalg av skipet så snart prosesslovgivningen gir adgang til det.

Bortfall av arrest og sjøpant

Ved arrest av skip etter tvisteloven § 33-2 tredje ledd for å unngå at sjøpant i skipet foreldes etter sjøl. § 55, gjelder også de øvrige regler i tvistemålsloven kapittel 33. Virkningene av arrest av et skip vil derfor falle bort etter tvisteloven § 33-10 første ledd bokstav b) eller c) dersom søksmål om kravet ikke er reist eller tvangsauksjon av skipet begjært innen frist fastsatt i arrestbeslutningen, og ellers innen ett år etter at arresten ble foretatt uten å være blitt fornyet før utløpet av denne fristen. Det samme gjelder dersom utlegg ikke er begjært innen en måned etter at det foreligger rettskraftig fullbyrdsdom for det sjøpantsikrede kravet (§ 33-10 første ledd bokstav f)). Ved bortfall etter fristreglene i tvisteloven § 33-10 første ledd mister imidlertid arresten også sin fristavbrytende virkning i forhold til foreldelsen av sjøpant etter sjøloven § 55. Faller arresten bort mer enn ett år etter at det sjøpantsikrede kravet oppsto, fører dette derfor også til at sjøpantet i skipet da faller bort som foreldet.

Dette fremgår nå av *Rt-2014-48*. Det legges der til grunn at sjøpant er en sikkerhetsrett som ikke i seg selv gir grunnlag for å kreve tvangsdekning i skipet (tvangsfullbyrdsloven § 11-2), og at det derfor må etableres et dekningsgrunnlag for det sjøpantsikrede krav ved en rettskraftig dom for kravet som gir rett enten til også å foreta tvangssalg av skipet eller til å begjære utlegg i skipet. *Høyesterett* legger videre til grunn at retten til slik tvangsdekning i skipet må være fulgt opp innen den relevante frist i tvisteloven § 33-10. I *Rt-2014-48* hadde kreditor ervervet rettskraftig dom for kravet før det var gått ett år fra det tidspunkt kravet oppsto. Dommen omhandlet imidlertid ikke kreditors rett til å foreta tvangssalg av skipet, og kreditor hadde heller ikke begjært utlegg i skipet innen en måned etter at dommen ble rettskraftig. Arresten av skipet var dermed falt bort etter tvisteloven § 33-10 første ledd bokstav f) og etter utløpet av ettårsfristen i sjøl. § 55, med den følge at kravets sjøpant i skipet da også falt bort som foreldet. Dette vil bety at kreditors dom for det sjøpantsikrede kravet deretter bare kan kreves fullbyrds etter tvangsfullbyrdsloven ved nytt utlegg i debitors eiendeler og med prioritet bestemt av registreringsdagen for utleggspantet.

Arrest for krav uten sjøpant

ND 2012 s. 394 DH og *Rt-2014-48* gjaldt arrest av skip til sikring av sjørettslige krav med sjøpant i skipet. En rekke sjørettslige krav uten sjøpant omfattes imidlertid også av reglene i sjøloven kapittel 4, og kan gi grunnlag for arrest av det skip kravet angår. Som nevnt ovenfor kreves det i så fall i norsk rett at vilkåret om sikringsgrunn i tvisteloven § 33-2 er oppfylt, mens det i dansk rett ikke gjelder noe tilsvarende krav. Kravet og sikringsgrunnen må sannsynliggjøres (tvisteloven § 33-3). Uavhengig av disse forhold er arrest av skipet betinget av at kravet – når det senere er avgjort ved rettskraftig dom – kan gi grunnlag for utleggspant og dekning i skipets verdi, eventuelt i sikkerhet stilt for å få skipet frigitt.

For sjørettslige krav uten sjøpant betyr dette både i dansk og norsk rett at det vil være et vilkår for arrest av skip at eieren av skipet har personlig ansvar for kravet. I den danske sjøloven § 94 fjerde ledd er regelen således at det sjørettslige kravet – etter å være rettskraftig avgjort – må kunne få utlegg og tvangsdekning i skipet. Det samme følger av den norske loven § 93 fjerde ledd hvor vilkåret er at skipet kan tjene som «dekningsobjekt» for kravet etter reglene i tvangsfullbyrdsloven. Disse bestemmelsene gjelder også ved arrest av skip til sikring av krav som ikke er «sjørettslige krav».

Arrestverneting

Arrest av skip til sikring av sjørettslige krav vil som regel også gi arrestverneting slik at søksmål for å få pådømt kravet kan reises der arresten er foretatt (tvisteloven § 4-5 femte ledd). I sjøfartsforhold er dette viktig, men arrest av skip vil da ofte medføre at tvister blir lokalisert til land som tvisten for øvrig har liten tilknytning til.²⁾ Dette gjelder særlig sjørettslige kravet sikret ved sjøpant i skipet fordi søksmål mot skipsføreren eller skipets eier kan reises der arrest er foretatt selv om ikke skipets eier har personlig ansvar for det sjøpantsikrede kravet, jf. sjøl. § 73 og ND 2012 s. 394 DH (omtalt ovenfor).

Sjøl. § 73 gjelder imidlertid ikke for sjørettslig krav uten sjøpant i skipet. Utgangspunktet i sjøl. §§ 94 og 95 er likevel at arrest må foretas der skipet befinner seg, men det er ikke alltid dette lar seg gjøre. Når vilkåret for arrest av skip til sikring av sjørettslige krav uten sjøpant er at skipets eier har personlig ansvar for kravet, kan

således arrest bare begjæres – og arrestverneting oppnås – ved en domstol hvor det etter ellers gjeldende nasjonale regler om verneting og domsmyndighet kan anlegges tvist mot skipets eier. Er det etter nasjonale regler om internasjonal domsmyndighet ikke adgang til å bringe tvist mot skipets eier inn for domstol der skipet befinner seg, kan det normalt heller ikke der foretas arrest av skipet til sikring av kravet, og en arrestbegjæring kan da bli avvist. Fremstillingen nedenfor illustrerer betydningen av dette.

Norsk arrestjurisdiksjon

I norsk rett er det et vilkår for arrest av skip til sikring av sjørettslige krav ved norsk domstol at skipet befinner seg i riket (sjøl. § 95 første ledd). Videre er den alminnelige regel at arrest eller annen midlertidig sikring av krav må foretas der saksøkte (skipets eier) har alminnelig verneting eller der skipet – en formuesgjenstand som saksøkte eier – befinner seg (tvisteloven § 32-4 første ledd). Det følger også av tvisteloven § 4-5 femte ledd at søksmål om det pengekrav som arresten skal sikre, deretter kan reises der det er tatt arrest i skipet og foreligger arrestverneting, eller der arrest av skipet er avverget ved sikkerhetsstillelse. Er kravet sikret ved sjøpant, kan arrest også begjæres og søksmål reises mot skipsføreren eller skipets eier reises der skipet befinner seg (sjøl. § 73), og stevningen forkynnes i den havn der skipet ligger (tvisteloven § 4-5 femte ledd).

Arrest av skip har stor praktisk betydning i internasjonal skipsfart. Tvistelovens regler om domstolenes stedlige domsmyndighet – vernetingsreglene – er imidlertid ikke uten videre avgjørende for norske domstolers domsmyndighet i internasjonale rettsforhold.³⁾ Dette gjelder uavhengig av om vernetingsreglene angir ved hvilken norsk domstol tvister om arrest eller annen midlertidig sikring kan begjæres, eller ved hvilken norsk domstol søksmål kan reises. I tvisteloven § 4-3 første ledd er det generelt fastsatt at «Tvister i internasjonale rettsforhold kan bare anlegges for norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge.» Dette gjelder også søksmål ved arrestverneting etter tvisteloven § 4-5 femte ledd, jf. sjøl. § 73. Videre følger det av tvisteloven § 32-2 at bestemmelsene i tvisteloven § 4-3 gjelder tilsvarende i forhold til bestemmelsen om ved hvilken domstol arrest og annet midlertidig sikring kan begjæres etter bestemmelsene i tvisteloven § 32-4.

I forhold til begjæring av arrest av skip betyr dette at rekkevidden også av vernetingsreglene i tvisteloven § 32-4 vil begrenses av tvisteloven § 4-3, og at norsk domsmyndighet som hovedregel bare foreligger dersom det krav som søkes sikret ved arrest, utspringer av et «saksforhold» som har tilstrekkelig norsk tilknytning. Er dette ikke tilfellet, kan norsk domstol avvise arrestbegjæringen, se ND 1998 s. 394 NH. Dersom arrestbegjæringen gjeldet et krav med sjøpant i skipet, er det i forhold til norsk domsmyndighet likevel grunn til å skille mellom arrestens sikrings- og forumfunksjon (ND 1999 s. xii) [ND-1999-KOM]. En part kan ha behov for arrest av skipet for å få avbrutt foreldelsen av sjøpantet (sjøl. § 51) selv om det krav som skal sikres mangler norsk tilknytning, og det er generelt ingen forutsetning for arrest i Norge at også hovedkravet omfattes av norsk domsmyndighet (ND 1998 s. 391 NH). At det foretas arrest av skipet, utelukker heller ikke at det deretter foretas en vurdering basert på tvisteloven § 4-3 av spørsmålet om arresten av skipet til sikring av et krav også vil gi grunnlag for søksmål om kravet ved norsk arrestverneting etter tvisteloven § 4-5 femte ledd, jf. sjøl. § 73.

Tvisteloven § 4-3 gjelder imidlertid ikke dersom det foreligger norsk arrestverneting etter arrestkonvensjonen 1952 artikkel 7 og Lugano artikkel 67 når det ved norsk domstol er begjært eller foretatt arrest av skip som befinner seg der, for å sikre sjørettslige krav etter sjøloven kapittel 4, se nedenfor ved note 16.

Tilknytningskravet i tvisteloven § 4-3

Det fremgår nå klart av ordlyden i tvisteloven § 4-3 og av lovforarbeidene at bestemmelsene der skal gjelde uavhengig av om saksøkte ellers vil ha norsk verneting etter reglene i tvisteloven §§ 4-4 til 4-6 eller 32-4. At det kan påvises norsk verneting for søksmål eller arrestbegjæring mot saksøkte, er således ikke ensbetydende med at saksforholdet også har tilstrekkelig tilknytning til Norge slik tvisteloven § 4-3 krever. Som pekt på i ND 1999 s. 359 NH, er bakgrunnen for tilknytningskravet at det ikke er grunn for norske domstoler til å tilta seg domsmyndighet i tvister mellom utenlandske parter hvor norske interesser ikke er involvert, og hvor tvisten regelmessig vil måtte avgjøres ved anvendelsen av utenlandsk rett, se kommentarene i ND 1999 s. xiii-xv [ND-1999-KOM].

Tvisteloven § 4-3 er utformet som en rettslig standard i brede – fleksible – ordelag, og åpner dermed for mer eller mindre streng tolking av tilknytningskravet. Den herskende oppfatning er imidlertid at § 4-3 «kodifiserer

de krav til tilknytning til Norge som gjeldende rett gir anvisning på i saker med internasjonale elementer», og at bestemmelsen i hovedsak ikke sier mer enn det som allerede følger av tidligere rettspraksis knyttet til vernetingsreglene i tvistemålsloven.⁴⁾ I virkeligheten er tvisteloven § 4-3 første ledd *en sammenfatning i kortform* av rettspraksis fra 1990-årene som i første rekke gjelder forumspørsmål i internasjonal sjø- og lufttransport.⁵⁾

Dette betyr at tidligere rettspraksis fortsatt vil være retningsgivende ved anvendelsen av lovens nye standardregel og ved vurderingen av om et saksforhold oppfyller kravet om tilstrekkelig tilknytning til Norge.⁶⁾ I *Rt-2010-1197* som er Høyesteretts første avgjørelse om anvendelsen av tvisteloven § 4-3, legges det således vesentlig vekt på *Rt-1998-1647* (ND 1998 s. 277 NH), hvor det ble uttalt at det avgjørende «måtte være om *tvisten hadde en naturlig tilknytning til Norge*». Dette synspunktet – som egentlig er hentet fra *Rt-1996-875* – medførte at de etterlatte til utenlandske passasjerer som omkom da et russisk fly falt ned på Svalbard, ikke ble gitt adgang til å reise erstatningssøksmål mot flyets ansvarforsikring ved norsk skadestedsverneting, se omtalen av saken nedenfor. At det i *Rt-2010-1197* ble lagt så stor vekt på *Rt-1998-1647* (ND 1998 s. 277), kan imidlertid også tyde på at Høyesterett dermed ville frigjøre seg noe fra den *gradering av tilknytningsformer* som kravet om *tilstrekkelig* tilknytning i tvisteloven § 4-3 første ledd synes å innby til, jf. også *Rt-2015-1040* avsnitt 50.

Ingen Irma Mignon formell

I *Rt-2010-1197* er det avgjørende for Høyesterett om tvisten har «*en naturlig tilknytning*» til Norge, og det uttales at en vurdering av om dette er tilfellet, må ta i betraktning alle omstendighetene i saken. Dette følges opp i *Rt-2010-1197* avsnittene (41) og (42) med generelle synspunkter når det gjelder hvilke forhold som da vil være relevante:

«(41) Om saksforholdet i vår sak har en slik naturlig tilknytning til Norge, må bero på en helhetsvurdering av både rettslige og faktiske momenter. Videre fremgår det av forarbeidene til tvisteloven at «tilstrekkelig tilknytning» ikke skal forstås som et krav om sterkest tilknytning til Norge, jf. NOU 2001:32 Rett på sak, side 692.

(42) I helhetsvurderingen vil det kunne ha betydning om det er verneting etter andre nasjonale regler – blant annet tvisteloven §§ 4-4 og 4-5. At tvisten eventuelt skal avgjøres etter norske materielle regler, vil også kunne ha vekt. Men ingen av disse forhold er avgjørende ... «

Avgrensningen av norsk internasjonal domsmyndighet skal derfor fortsatt være en domstolsoppgave i enkelttilfeller. Det vesentlige – og eneste konkrete – synspunkt i *Rt-2010-1197* er at tilknytningskravet i tvisteloven § 4-3 ikke skal sidestilles med hovedregelen i norsk lovvalgrett (Irma Mignon formelen) hvorefter det avgjørende er hvilken stat saken etter en totalvurdering har sin *sterkeste eller nærmeste tilknytning til*. Har et saksforhold med internasjonale elementer «*en naturlig tilknytning til Norge*», vil dette derfor være «tilstrekkelig» til å begrunne norske domsmyndighet. Videre må spørsmålet om det foreligger norsk internasjonal domsmyndighet, bero på domstolens «helhetsvurdering» av saksforholdet i det enkelte tilfellet.

Denne tilnæringsmåten som også preger tidligere rettspraksis, gjør imidlertid at fasitsvar blir mangelvare. Det blir tilsvarende viktig å utnytte best mulig den mer konkrete veiledning tidligere rettspraksis kan gi. Tidligere rettspraksis viser imidlertid først og fremst hvilke former for norsk tilknytning som *ikke* vil gi norsk domsmyndighet selv om saksøkte etter ordlyden i tvistemålslovens ulike vernetingsregler i og for seg kunne ha verneting her i riket. Den rettsoppfatning som der er reflektert, må nå – som forutsatt i lovforarbeidene – ventes i hovedsak å bli lagt til grunn av domstolene også ved tolkingen og anvendelsen av tvisteloven § 4-3 første ledd. Betydningen av dette søkes illustrert nedenfor ved en gjennomgang av avgjørelser som gjelder de ulike typer av verneting.

Saker uten norsk tilknytning

Grensene for norske domstolers internasjonale domsmyndighet er i hovedsak fastlagt ved innskrenkende tolking av tvistemålslovens regler om samskyldnerverneting, formueverneting, kontraktverneting og skadestedsverneting. Resultatet er at ulike internasjonale saksforhold uten «*naturlig tilknytning*» til Norge ikke er blitt ansett som omfattet av den relevante vernetingsregel.

Det sentrale utgangspunkt for denne rettsutviklingen er *Rt-1993-44*. Høyesterett la der prinsipielt til grunn at tvistemålslovens regler om verneting, først og fremst regulerte den innbyrdes kompetanse mellom norske domstoler, og at reglene ikke var avgjørende for norske domstolers internasjonale domsmyndighet. At det var reist norsk søksmål mot en av flere samskyldnere, innebar derfor ikke at reglene om norsk *samskyldnerverneting* også omfattet et søksmål mot en dansk bank som kausjonist, når søksmål mot banken ikke kunne anlegges ved annet verneting i Norge, og banken ikke hadde annen tilknytning til Norge enn å ha en norsk medskyldner.⁷⁾ Avgjørelsen i *Rt-1993-44* er også senere lagt til grunn i *ND 2006 s. 398 NH* hvor en meksikansk vareassurandør hadde reist norsk søksmål om et lasteskadekrav mot et russisk rederi som hadde ansvarforsikring i en norsk P&I klubb. Søksmålet mot rederiet ble avvist. Et utenlandsk rederi med en norsk medskyldner (P&I klubben), men uten annet verneting i Norge, kunne ikke saksøkes ved norsk samskyldnerverneting.

I *ND 2006 s. 398 NH* ble det også antatt at det russiske rederiet heller ikke kunne saksøkes ved norsk *formueverneting* før det krav på dekning av lasteskadeansvaret som rederiet mente å ha mot P&I klubben, var blitt oppgjort eller fastslått, jf. ansvarsforsikringens «paid-to-be-paid» vilkår.⁸⁾ Høyesterett tok for øvrig ikke noe klart standpunkt til om rederiets medlemskap i P&I klubben – selv om det ikke var omsettelig – kunne gi grunnlag for norsk formueverneting. Uavhengig av dette måtte søksmålet avvises fordi «[b]ortsett fra at rederiets ansvarsassurandør er norsk, er saken uten tilknytning til Norge». Også i forhold til søksmål ved formueverneting er det et krav at saken må ha en tilknytning til Norge.⁹⁾

Norsk skadestedsverneting

I tvistemålsloven § 29 var det generelt fastsatt at saker om erstatning utenfor kontraktsforhold kunne anlegges der hvor den skadegjørende handling fant sted, eller der den umiddelbare virkning er inntrådt (jf. nå tvisteloven § 4-5 tredje ledd). Bestemmelsens ordlyd er ganske vid, og er i mange tilfeller blitt påberopt som grunnlag for søksmål ved norsk skadestedsverneting. Gjennom rettspraksis er imidlertid rekkevidden av skadestedsvernetinget i § 29 blitt begrenset på ulike måter, særlig i forhold til saksforhold med internasjonale elementer. I *ND 1989 s. 208 NH* ble det således antatt at krav om erstatning i kontraktsforhold ikke var omfattet av § 29, og at søksmål om et lasteskadekrav ved internasjonal sjøtransport fra Norge ikke hadde skadestedsverneting i den norske lastehavnen.

Det er imidlertid klart nok at bestemmelsen i § 29 også kan hjemle norsk domsmyndighet i erstatningssaker med internasjonale elementer. Dette ble lagt til grunn i *Rt-1996-875*, men samtidig uttalte Høyesterett at ordlyden i § 29 var så vid at det i så fall måtte kreves at den umiddelbare virkning av den skadegjørende handling var inntrådt i Norge. Vilkåret om «umiddelbar virkning» – *virkningsalternativet* – måtte oppfattes som en begrensning av § 29 som en regel om internasjonal kompetanse, og dermed sikre at «søksmålet har en naturlig tilknytning til Norge». Om innholdet av vilkåret om «umiddelbar virkning» uttalte retten:

«Normalt må det tilsi at søksmålet ikke kan anlegges her om de virkninger som begrunner kravet, fremstår som mer avledete og bagatellmessige sammenlignet med virkningene i andre land.»¹⁰⁾

Et par år senere oppstod det i *ND 1998 s. 277 NH* spørsmål om rekkevidden av norsk skadestedsverneting basert på *handlingsalternativet* i tvistemålsloven § 29. Spørsmålet var om de etterlatte til øst-europeiske passasjerer som omkom da et russisk fly falt ned på Svalbard i 1996, hadde adgang til å fremme sine erstatningskrav ved søksmål mot flyets ansvarforsikring ved norsk skadestedsverneting fordi selve ulykkesstedet lå i Norge. Med henvisning til *Rt-1996-875* uttalte Høyesterett:

«Denne avgjørelsen kan etter kjæremålsutvalgets mening ikke forstås slik at søksmål med krav om erstatning etter en ulykke som er inntruffet i Norge, i et hvert tilfelle kan anlegges her. Avgjørelsen gjaldt virkningsalternativet i § 29, og bare dette er omtalt. Kjæremålsutvalget er enig med lagmannsretten i at det også når det gjelder skadestedsalternativet må oppstille et krav om at tvisten må ha en naturlig tilknytning til Norge. En skadegjørende handling eller ulykke kan medføre erstatningskrav av ulik art ... Det ville etter utvalgets oppfatning føre for langt om bestemmelsen skulle fortolkes direkte etter ordlyden når det gjaldt domstolens internasjonale kompetanse.

Det er ikke omstridt at partene ikke har noen tilknytning til Norge. Det er alene det at flyulykken inntraff på norsk territorium som knytter saken til Norge. Ulykken forårsaket utvilsomt mange og store tap, men disse tapene oppsto i saksøkernes – de etterlattes – hjemland, ikke i Norge. Forsikringsavtalen er også inngått i utlandet mellom utenlandske selskaper. Etter kjæremålsutvalgets oppfatning har ikke saken ikke slik tilknytning til Norge at søksmålet kan anlegges her.»

Skipsforlis i økonomisk sone

Året etter måtte Høyesterett i *ND 1999 s. 359 NH* avgjøre nok et spørsmål om norsk skadestedsverneting. Saken gjaldt et kypriotisk-registrert skip som forliste like utenfor norskekysten på et sted som lå *utenfor det norske sjøterritoriet, men innenfor den norske økonomiske sonen*. Den polske besetningen på skipet omkom ved forliset, og spørsmålet var om de etterlate kunne reise søksmål mot rederiet om erstatningsoppjøret ved Stavanger tingrett som norsk skadestedsverneting. Saken hadde tilsynelatende meget til felles med *ND 1998 s. 277 NH* om flyulykken på Svalbard, men dette var ikke det avgjørende for at søksmålet ble avvist.

Etter *Høyesteretts* oppfatning ville en ulykke som rammet et utenlandsk skip i internasjonalt farvann (herunder norsk økonomisk sone), reise særlige rettslige spørsmål i forhold til norsk domsmyndighet. Høyesteretts utgangspunkt var at «norske domstoler har domsmyndighet i sivile saker som knytter seg til norsk statsterritorium» (s. 363). Da ulykken skjedde i den økonomiske sonen, og dermed utenfor rikets ordinære inndeling i rettskretser, kunne tvistemålsloven § 29 isolert sett ikke gi noen adgang til å anlegge søksmål ved tingretten i Stavanger, og et søksmål etter § 29 krevde derfor særskilt hjemmel. Nødvendig hjemmel fulgte imidlertid ikke av domstolsloven § 26a med tilhørende forskrift som omhandler norsk domsmyndighet vedrørende innretninger og anlegg for virksomhet knyttet til undersjøiske naturressurser på den norske del av kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone. Bare søksmål som lå innenfor de grenser som fulgte av disse bestemmelsene, kunne anlegges ved skadestedsverneting etter tvistemålsloven § 29.

Høyesterett viste videre til at loven om Norges økonomiske sone § 2 ikke omhandlet retten til skipsfart i disse havområdene. Generell norsk domsmyndighet i erstatningssaker knyttet til økonomisk sone kunne derfor gi grunnlag for folkerettslige spørsmål, bl.a. i forhold til havrettskonvensjonen (og flaggstatsprinsippet der). I samsvar med dette ble de etterlattes søksmål avvist med følgende bemerkning:

«Norske domstoler vil [ellers] få domsmyndighet i saker mellom utenlandske parter, uten at norske interesser var involvert, og hvor saken regelmessig vil måtte avgjøres ved anvendelsen av fremmed lands rett. Det er ikke lett å se noen grunn for lovgiveren til å åpne for en slik utvidelse av norske domstolars kompetanse i konkurranse med flaggstaten.»¹¹⁾

Søksmål ved hjemtinget

Tvistloven § 4-3 første ledd gir helt generelt uttrykk for at tvister i internasjonale forhold bare kan anlegges ved norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge. Tatt på ordet medfører derfor bestemmelsen en begrensning i norske domstolars internasjonale domsmyndighet uavhengig av hvilken av vernetingsreglene i tvisteloven §§ 4-4 til 4-6 som ellers vil omfatte den enkelte tvist.

Dette synes også forutsatt av Høyesterett i *ND 2012 s. 274 NH (Rt-2012-1951)*. Et meglerfirma i Singapore hadde der reist søksmål om meglerkommisjon mot et norsk rederi som også var del av et internasjonalt konsern og indirekte eiet av et amerikansk rederi. Saken var knyttet til internasjonal skipsmegling, og saksforholdet hadde ingen annen tilknytning til Norge enn at søksmålet var reist ved Haugaland tingrett som var det norske rederiets alminnelige verneting (hjemting) i Norge. Det norske rederiet hevdet derfor at søksmålet måtte avvises. Hovedspørsmålet i saken som var om Lugano artikkel 2 ga Singapore-foretaket rett til å reise søksmålet ved rederiets hjemting i Norge, blir nærmere omtalt nedenfor ved note 18. *Høyesteretts flertall* antok i motsetning til lagmannsretten at Lugano-konvensjonen ikke fikk anvendelse og opphevet derfor lagmannsrettens kjennelse. Flertallet forutsatte at spørsmålet om norsk domsmyndighet i stedet måtte avgjøres etter norske vernetingsregler, og bemerket (avsnitt 88):

«Jeg føyer til at ved den nye prøvingen må lagmannsretten legge betydelig vekt på at det – *etter norsk rett* – skal mye til for at ikke et norsk selskap med alminnelig verneting her kan saksøkes i Norge ...»

Saken kom tilbake til Høyesterett i *Rt-2013-1089* etter at lagmannsretten nå var kommet til at saken skulle fremmes for tingretten etter tvisteloven § 4-4. Lagmannsretten uttalte da:

«På bakgrunn av det rettskildebildet som foreligger forstår lagmannsretten kravet om tilknytning i tvisteloven § 4-3 første ledd slik at dersom saksøkte saksøkes ved sitt alminnelige verneting i Norge, så er norske domstoler uten videre kompetente til å dømme i saken, med mindre sakens art unntaksvis likevel unntar den fra norsk domsmyndighet. Altså forstår lagmannsretten ikke bestemmelsen slik at det kreves noe

tilknytningsmoment i tillegg til at alminnelig verneting foreligger, men det negative; det må i tillegg ikke foreligge særskilt grunn til å unnta saken fra norsk domsmyndighet.»

Lagmannsrettens noe uklare presiseringer av Høyesteretts bemerkning i ND 2012 s. 274 må nok leses med det forbehold som fremgår av Høyesteretts bemerkning i Rt-2013-1089:

«Ankeutvalget kan ikke se at dette gir uttrykk for noen uriktig generell forståelse av tvisteloven § 4-3. Reelt sett samsvarer lagmannsrettens lovforståelse med det som ble uttalt av flertallet i Høyesterett i Rt-2012-1951 avsnitt 88, om at det 'skal mye til for at ikke et norsk selskap med alminnelig verneting her kan saksøkes i Norge.' Den konkrete anvendelsen kan utvalget ikke prøve i den videre anken.»

Heller ikke denne uttalelsen kan betegnes som krystallklar. Min fortolkning er at Høyesteretts dermed ønsket både å fastslå at tvisteloven § 4-3 prinsipielt skal gjelde fullt ut også ved søksmål ved saksøktes norske hjemting, og – på den annen side – å markere samtidig at det «skal mye til» for at et slikt søksmål skal bli avvist etter § 4-3 fordi *saksforholdet ellers* ikke har tilstrekkelig norsk tilknytning.

Avtalt norsk verneting

Tvisteloven § 4-6 første ledd sier generelt at søksmål kan anlegges ved den domstol partene har avtalt, men det legges også til at «en slik avtale kan enten avskjære eller komme i tillegg til de verneting som følger av §§ 4-3 til 4-5». Det er ikke helt klart om dette tillegget medfører at kravet om at saksforholdet skal ha «tilstrekkelig tilknytning til Norge» i lovens § 4-3 første ledd, også skal gjelde – eller ikke skal gjelde – i forhold til en forumklausul som fastsetter at søksmål skal reises ved norsk domstol. Dette beror nok på hvordan uttrykket «de verneting som følger av §§ 4-3 til 4-5» skal fortolkes når tillegget ikke også omfatter § 4-6.

Det er egentlig bare §§ 4-3 annet ledd, 4-4 og 4-5 som inneholder egne vernetingsregler, og det er klart nok at tillegget i § 4-6 første ledd omfatter vernetingene der nevnt. Bestemmelsen i § 4-3 første ledd er derimot ikke utformet som en «vernetingsregel». Bestemmelsen fremtrer etter ordlyden nærmest bare som en generell begrensning av de vernetingsreglene som loven selv inneholder. I rettspraksis har også kravet om at saksforholdet skal ha tilknytning til Norge – som nevnt ovenfor – først og fremst gitt grunnlag for en «innskrenkende tolking» av norske lovfastsatte verneting. § 4-3 første ledd kan derfor neppe oppfattes som et generelt grunnlag for å godta andre verneting enn de lovfastsatte for søksmål med norsk tilknytning. Slike søksmål må i tilfelle anlegges ved verneting som nevnt i § 4-3 annet ledd. Dette kommer jeg tilbake til i omtalen av ND 2015 s. 1040.

Skal § 4-3 første ledd kunne oppfattes som en «vernetingsregel», må bestemmelsen formentlig ses på som en integrert del f.eks. av vernetingsreglene i § 4-5. I så fall kan tillegget i § 4-6 første ledd leses som en henvisning til de norske verneting som følger av § 4-5, *tolket med den begrensning § 4-3 første ledd gir grunnlag for*. Et verneting som følger av en norsk forumklausul, skulle dermed kunne betraktes som et *tillegg* til de verneting som følger av § 4-5 sammenholdt med § 4-3 første ledd. I så fall åpner en norsk forumklausul omfattet av § 4-6 for norsk søksmål selv om saksforholdet i seg selv ellers ikke vil ha tilstrekkelig tilknytning til Norge. Alternativet vil være at et søksmål i samsvar med norsk forumklausul kan avvises etter § 4-3 første ledd fordi saksforholdet ellers ikke har tilstrekkelig tilknytning til Norge. I tidligere rettspraksis er imidlertid vernetingsklausuler normalt blitt tillagt virkning hos oss, jf. ND 1989 s. 208 NH, på s. 208, og vernetingsavtaler blir også generelt godtatt på Lugano-området, se Lugano artikkel 23 som omtales nedenfor ved note 23.

Uavhengig av disse forhold må man kunne legge til grunn – på samme måte som i Rt-2012-1951 (ND 2012 s. 274) og 2013 s. 1089 – at det nok «skal mye til» for at et norsk eller utenlandsk selskap etter tvisteloven § 4-3 første ledd ikke skal kunne saksøkes ved *avtalt norsk verneting* omfattet av tvisteloven § 4-6. Helt utelukket bør det likevel ikke være at søksmålet kan avvises, f.eks. dersom saksforholdet er undergitt et lands rett som er vanskelig tilgjengelig, eller er preget av lokale forhold eller for øvrig vanskelig lar seg klarlegge med rimelig sikkerhet i et søksmål ved norsk domstol.

Ulovfestet norsk verneting?

Grensene for norske domstolers internasjonale domsmyndighet er som nevnt, i hovedsak fastlagt ved innskrenkende tolking av tvistemålslovens vernetingsregler slik at ulike saksforhold uten naturlig tilknytning til Norge ikke kan anses omfattet. En arrestbegjæring eller et søksmål mot en saksøkt som etter nasjonale

vernetingsregler – riktig tolket – ikke har verneting her i riket, skal dermed avvises. Rettspraksis som er omtalt ovenfor viser dette. Om et saksforhold har «naturlig tilknytning» til Norge, er normalt avgjort ved en helhetsvurdering hvori også ulike enkeltforhold som kan gi saksforholdet en viss norsk tilknytning, også skal være tatt i betraktning. Etter tidligere rettspraksis er det derfor heller ikke adgang til å «hente inn» slike saksforhold ved å supplere de lovfaste vernetingsregler med norsk vernetingsregler fastsatt på konkret eller *ulovfestet* grunnlag.

Dette prinsippet kom først klart til uttrykk i *ND 1989 s. 208 NH*, hvor Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens avgjørelse gjengitt i *ND 1989 s. 208 s. 212*. Saken gjaldt et indisk rederis lasteskadeansvar ved sjøtransport fra norsk havn til India. Spørsmålet der var om prosessrettslige prinsipper førte til at søksmål mot det indiske rederiet som ikke hadde norsk verneting, likevel kunne anlegges i Norge når søksmål her var nødvendig for å sikre anvendelsen av sjølovens preseptoriske regler om sjøtransportøransvar ved sjøtransport fra norsk havn. Lagmannsretten uttalte at dette ikke kunne føre til at «det oppstilles en positiv ulovfestet vernetingsregel, som gir norske avskipere adgang til her i landet å saksøke utenlandske rederier uten annen tilknytning til Norge enn at konnossementet er utstedt her.» *Høyesterett* sluttet seg til dette.¹²⁾

Høyesteretts avgjørelse i *ND 1989 s. 208 NH* ble senere lagt til grunn i *Rt-1993-44* (på s. 53). Begge avgjørelsene vil være viktige også ved anvendelsen av tvisteloven § 4-3. Dette fremgår av *Rt-2015-1040* som er omtalt nedenfor, og hvor spørsmålet var om tvisteloven § 4-3 annet ledd kan gi verneting i Norge for søksmål som ikke omfattes av enkeltbestemmelsene i tvisteloven. I så fall er imidlertid hovedspørsmålet om tvisten og saksforholdet i det enkelte tilfellet må antas å være «undergitt norsk domsmyndighet». Dette spørsmålet er imidlertid ikke løst i § 4-3 annet ledd, og bestemmelsen gir heller ikke holdepunkter for å avgjøre hva svaret vil bli i enkelttilfeller. Også dette er et spørsmål som forutsettes avgjort av domstolene i enkelttilfeller.

Tilknytningskravets dobbelfunksjon

Utgangspunktet ved tolkingen av tvisteloven § 4-3 annet ledd er at bestemmelsen er utformet som et supplement til tvisteloven § 4-3 første ledd. Det sentrale innhold i § 4-3 første ledd er at norsk domsmyndighet i tvister med internasjonale elementer er betinget av at saksforhold har en tilstrekkelig – eller naturlig – norsk tilknytning. Et tilknytningskrav utformet som en rettslig standard kan imidlertid ikke løse alle problemer selv om standarden ifølge lovforarbeidene kodifiserer de krav til tilknytning som følger av gjeldende rett. Vi kan ikke gå ut fra at tilknytningskravet i innhold og styrke i det enkelte tilfellet vil være upåvirket av tvistens og saksforholdets egenart. Dessuten, det aller meste av rettspraksis omhandler saker hvor nødvendig norsk tilknytning *ikke* har foreligget. Bortsett fra *Rt-2010-1197* som gjaldt forbrukerforhold, er det lite av avgjørelser fra Høyesterett som kan illustrere hvilke saksforhold eller former for tilknytning til Norge som *har vært eller vil være* «naturlig» og «tilstrekkelig» til å begrunne norsk internasjonal domsmyndighet.

I lovforarbeidene fremgår det at *tilknytningskravet i tvisteloven § 4-3 første ledd skal ha en dobbelfunksjon*.¹³⁾ For det første innebærer tilknytningskravet at påvisning av norsk verneting for en arrestbegjæring eller et søksmål mot saksøkte ikke betyr at saksforholdet også har den tilknytning til Norge som tvisteloven § 4-3 første ledd krever. For det annet, tilknytningskravet skal også vise at en tvist ikke vil ligge utenfor norsk domsmyndighet bare av den grunn at det ikke kan påvises norsk verneting for saksøkte her i riket, jf. *Rt-2010-1197*. Dette er bakgrunnen for at § 4-3 annet ledd åpner for at søksmål kan anlegges ved Oslo tingrett eller ved formueverneting (som «reserveverneting») dersom saken likevel «er undergitt norsk domsmyndighet». Det er altså ikke gitt at norsk domsmyndighet vil foreligge bare av den grunn at et saksforhold har naturlig tilknytning til Norge, eller at domsmyndighet aldri vil foreligge dersom naturlig tilknytning mangler. Slike spørsmål må nå vurderes på bakgrunn av *Rt-2015-1040* (omtalt nedenfor).

Reserveverneting i § 4-3

«Reserveverneting» i tvisteloven § 4-3 annet ledd kan bare anvendes når saken i mangel av annet norsk verneting «likevel er undergitt norsk domsmyndighet». Det er imidlertid ulike forhold som kan tilsi at dette er – eller ikke er – tilfellet, se *Rt-2015-1040* avsnitt 38 og 39. Når det gjelder norsk domsmyndighet i forhold til *internasjonale formuerettslige tvister*, innebærer Høyesterett avgjørelse i *Rt-2015-1040* avsnitt 45 og 46 – som fremstillingen nedenfor viser – både (1) at det ikke er nok at saksforholdet har naturlig tilknytning til Norge når saksøkte ikke har vanlig norsk verneting, og (2) at kravet om norsk tilknytning vil bli vesentlig skjerpet eller

må suppleres av «spesielle omstendigheter», dersom en tvist skal kunne anlegges ved verneting som nevnt i § 4-3 annet ledd.

Hovedbudskapet i Rt-2015-1040 er derfor at rekkevidden av § 4-3 annet ledd er *meget* begrenset, i hvert fall i formuerettslige saker. I realiteten er det da svært lite igjen av den ene delen av tilknytningskravets «dobbeltfunksjon», dvs. den del som skal innebære at en tvist ikke faller utenfor norsk domsmyndighet bare av den grunn at det ikke kan påvises norsk verneting for saksøkte her i riket.

Påkravsgaranti i offshore-kontrakt

Bakgrunnen for *Rt-2015-1040* var en kontrakt som var inngått i 2011 mellom det koreanske vefet Samsung og Statoil om levering av toppdekket til Valemon-plattformen, og som var undergitt norsk rett og voldgift i Stavanger. Samsung hadde engasjert en nederlandsk underleverandør (Hertel) til å bygge boligkvarteret på toppdekket ved en kontrakt som også var undergitt norsk rett og voldgift. Denne kontrakten påla Hertel å stille påkravsgaranti for Hertels mulig misligholdansvar etter kontrakten med Samsung. Garantien ble stilt av et belgisk finansforetak (Nationale), og det var der fastsatt at tvister skulle avgjøres etter norsk rett av Stavanger tingrett.

Høsten 2014 oppsto det tvist om sluttoppgjøret etter kontrakten mellom Samsung og Hertel, og Samsung krevde da ca. 4 mill. euro utbetalt under Nationales påkravsgaranti. *Hertel* som mente at dette var rettsmisbruk, begjærte midlertidig forføyning mot Samsung ved Oslo tingrett for å få stanset utbetalingen. Hertel hevdet at tvisteloven § 4-3 ikke stilte andre krav enn at saken hadde tilstrekkelig tilknytning til Norge, og at etter tvisteloven § 32-2 gjaldt § 4-3 annet ledd også saker om midlertidig sikring. *Samsung*, som ikke hadde verneting i Norge etter tvisteloven § 32-4, krevde begjæringen avvist fordi det måtte stilles et høyt krav til norsk tilknytning, og fordi det ikke forelå særlige grunner for at norske domstoler skulle ha domsmyndighet. *Nationale* ble også trukket inn i saken, og hevdet at saken mot Nationale måtte avvises hvis saken mot Samsung ble avist, fordi foretakets situasjon ville bli uholdbar dersom det ble nedlagt et norsk forbud som ikke også var bindende for Samsung. For øvrig fremgår det av dommen at garantiavtalens bestemmelser om norsk rett og jurisdiksjon ikke ble påberopt av noen av partene.

I Rt-2015-1040 fastslo *Høyesterett* først at det i forhold til *søksmålet mot Samsung* som var hovedsaken, ikke forelå verneting i Norge etter bestemmelsen om midlertidig sikring i tvisteloven § 32-4. Spørsmålet var derfor om denne bestemmelsen kunne suppleres bl.a. ved verneting etter tvisteloven § 4-3 annet ledd. Retten viste deretter til at tilknytningskravet i § 4-3 første ledd hadde en dobbeltfunksjon (omtalt ovenfor), og til at *hovedspørsmålet* var «hva som må til for at norsk domsmyndighet skal kunne etableres i medhold av § 4-3 første ledd i formuerettssaker hvor det ikke kan påvises verneting i Norge». Med utgangspunkt i at bestemmelsen ifølge lovforarbeidene kodifiserte gjeldende rett, bygget *Høyesterett* særlig på Rt-1993-44 som igjen bygget på ND 1989 s. 208 NH (omtalt ovenfor ved note 12), og viste også generelt til avgjørelsene i Rt-1998-875, Rt-1998-1647 (ND 1998 s. 277) og Rt-2006-242 (ND 2006 s. 398) som alle er omtalt ovenfor. Basert på tidligere rettspraksis uttalte *Høyesterett* (Rt-2015-1040 avsnittene 45 til 46):

«(45) Jeg konstaterer etter dette at det i rettspraksis etter tvistemålsloven skulle mye til for å etablere norsk domskompetanse i formuerettslige tvister hvor det ikke er påvist verneting i Norge. Domskompetansen [på ulovfestet grunnlag] ble [i Rt-2004-1018] betegnet som en nødkompetanse, og det ble vist til at det i de familierettslige sakene hvor slik kompetanse hadde blitt konstatert, forelå helt spesielle omstendigheter.

(46) Det fremgår av Ot.prp.nr.51 (2004–2005) side 163 at departementet var kjent med avgjørelsene i Rt-1993-44 og Rt-2004-1018 under arbeidet med § 4-3 første ledd. Når departementet uten forbehold ga uttrykk for at tvisteloven § 4-3 kodifiserte tidligere rettspraksis, må det innebære at det fortsatt skal mye til for å konstatere norsk domskompetanse i formuerettslige tvister hvor det ikke er påvist verneting i Norge. Forarbeidene må anses for å bygge på *en forutsetning om at det kreves helt spesielle omstendigheter, slik at tilknytningen til Norge ikke i seg selv er tilstrekkelig.*» (Uthevet her).

Norsk tilknytning ikke nok

Denne uttalelsen innebærer at to vilkår må være oppfylt før det kan reises søksmål ved «reserveverneting» etter tvisteloven § 4-3 annet ledd. For det første, saksforholdet må ha slik tilknytning til Norge som § 4-3 første

ledd krever og, for det annet, «spesielle omstendigheter» må dessuten tilsi at søksmål mot en saksøkt som ellers ikke har verneting her, skal omfattes av norsk domsmyndighet. De to vilkårene er noe ulike i innhold, men kan selvsagt også dekkes under ett ved et krav om «særskilt sterk» eller «spesiell» norsk tilknytning. For øvrig påpekte Høyesterett i Rt-2015-1040 avsnitt 49 at Rt-2010-1197 her ikke gir ikke grunnlag for «generelle slutninger om rekkevidden av § 4-3 første ledd» fordi det avgjørende der var de særlige – «spesielle» – hensyn som gjorde seg gjeldende i forbrukersaker.

Uavhengig av disse forhold uttalte Høyesterett i Rt-2015-1040 at bestemmelsene om norsk lovvalg og tvisteløsning i begge byggekontraktene og i påkravsgarantien som saken angikk, her ikke utgjorde «en spesiell omstendighet» (avsnitt 47):

«(47) Jeg konstaterer videre at det forhold at andre deler av sakskomplekset hører under norsk domsmyndighet, og at norsk rett kommer til anvendelse på den aktuelle tvisten, ikke uten videre har blitt ansett for å være en spesiell omstendighet, men snarere har vært karakterisert som forhold som ofte vil foreligge i formuerettslige tvister med internasjonal tilknytning.»

I Rt-2015-1040 avsnitt 45 til 47 – sett i sammenheng – legger Høyesterett således til grunn en meget restriktiv tolking av den rettslige standarden i tvisteloven § 4-3, med det resultat at «reservevernetingene» i § 4-3 annet ledd mister det meste av sin praktiske betydning.. Uavhengig av dette er det etter min oppfatning likevel ikke overraskende at Høyesterett her trakk et markert skille mellom det søksmål saken gjaldt, og «sakskomplekset» for øvrig. Hertels søksmål mot Samsung gjaldt Samsungs rettigheter etter den påkravsgaranti for Hertels misligholdansvar som var gitt av Nationale, men søksmålet og grunnlaget for påkravet hadde også klar tilknytning til selve byggekontrakten mellom Hertel og Samsung. Videre skulle tvister under denne kontrakten i tilfelle avgjøres etter norsk rett ved norsk voldgift, ikke ved norsk domstol. Samtidig var garantiavtalen mellom Hertel og Nationale som dekket Hertels ansvar overfor Samsung etter byggekontrakten, undergitt norsk rett og jurisdiksjon ved tingrett i Stavanger, men verken Samsung, Nationale eller Hertel hadde reist søksmål om garantiansvaret der. Dessuten var garantien stilt overfor Samsung, og det var derfor også uklart om Hertel ville ha partsstilling i en tvist om Nationales utbetalingsansvar overfor Samsung, selv om Hertel ville kunne få ansvar i regressomgangen.

Ut fra dette er det lett å forstå at Høyesterett kom til at et søksmål som ikke gjaldt de materielle rettsforhold mellom Samsung, Hertel og Nationle, men en midlertidig forføyning som bare omfattet ett enkelt element innenfor sakskomplekset, ikke var omfattet av norsk domsmyndighet. Et annet forhold er at det for øvrig stod partene fritt å benytte de avtalte «norske» tvisteprosedyrer som kontraktene i saken inneholdt. Det reelle behov for at det søksmål som var anlagt, også skulle være undergitt norsk domskompetanse etter tvisteloven § 4-3 var tilsvarende redusert. Dette er et viktig moment ved vurderingen av om det foreligger tilstrekkelig grunn til å beslutte eller nekte arrest og midlertidige forføyninger, en vurdering som ifølge Høyesterett i ND 1998 s. 394 NH (Rt-1995-396) må baseres på «en avveining av de kryssende interesser og en bred vurdering av partenes forhold».

Midlertidig sikring av krav

Etter min mening er i alle tilfelle det vesentlige i Rt-2015-1040 at Høyesterett – også ved tolkingen av tvisteloven § 4-3 annet ledd – viderefører en meget restriktiv linje når det gjelder rekkevidden av norsk internasjonal domsmyndighet ved søksmål i formuerettslige tvister mot saksøkte som ellers ikke omfattes av tvistelovens vanlige vernetingsregler. Dessuten markerer Høyesterett at døren neppe står mer enn så vidt på gløtt hvis søksmålet gjelder en midlertidig forføyning, og ikke sakens realitet:

«(50) Den foreliggende sak gjelder en midlertidig forføyning. ... Forutberegnelighet står sentralt, og norsk domskompetanse bør som den store hovedregel ikke bero på en vurdering av hvilke konkrete tilknytningspunkter til Norge som foreligger i den enkelte sak og på graden av tilknytning.

(51) Jeg konkluderer etter dette med at *det skal mye til* for å etablere norsk domsmyndighet i formuerettslige tvister hvor det ikke er påvist verneting i Norge, og at *det skal spesielt mye til* når det kreves midlertidig forføyning.» (Uthevet her)

I lagmannsrettens avgjørelse var det lagt til grunn at det ikke gjelder noe krav om særlige grunner for at norske domstoler skal ha domsmyndighet etter tvisteloven § 4-3 første ledd, men at det skal foretas «en helhetsvurdering av både rettslige og faktiske momenter for å avgjøre om saken har tilstrekkelig tilknytning til Norge.»¹⁴⁾ Etter Høyesterett oppfatning hadde imidlertid lagmannsretten bygget på uriktig lovtolking når den la

til grunn at dette synspunktet – som er hentet fra Rt-2010-1197 – også gjaldt i saker om midlertidig forføyning, og avgjørelsen ble derfor opphevet. Dette understreker betydningen av den relativisering av den rettslige standard i tvisteloven § 4-3 som klart fremgår av Rt-2015-1040 avsnittene 46 og 51 som er gjengitt ovenfor.

Lugano konvensjonen har forrang

Tvisteloven § 4-8 fastsetter at reglene i Lugano-konvensjonen gjelder som norsk lov, og reglene der skal etter tvisteloven § 1-2 gå foran tvistelovens egne regler. Konvensjonen inneholder regler om domsmyndighet, litispens og anerkjennelse av dommer felles for statene innenfor EU/EØS-området.¹⁵⁾ Dette regelverket medfører at domsmyndigheten blir fordelt mellom de ulike EØS/EU- statene ved utførlige regler om ved hvilke domstoler ulike typer av søksmål kan reises mot personer bosatt innenfor EØS/EU-området. Luganos vernetingsregler svarer i hovedsak til de typer av vernetingsregler som tvisteloven §§ 4-4 til 4-6 inneholder, likevel slik at Lugano ikke anerkjenner formueverneting (Lugano Vedlegg I), unntatt ved arrest av skip etter reglene i arrestkonvensjonen 1952, som er gjennomført i sjøloven kapittel 4 og i de øvrige Lugano-statene, jf. Lugano artikkel 67 og Ot.prp.nr.94 (1991–1992) s. 14. Etter tvisteloven § 1-2 har imidlertid Lugano-konvensjonen *forrang*, og det er derfor vernetingsreglene der – og ikke tvistelovens regler – som bestemmer norske domstolars domsmyndighet i ved søksmål av eller mot personer med bosted i EØS/EU stat. Hos oss har dette betydning på to måter.

For det *første* gjelder ikke tvisteloven § 4-3. Et søksmål ved norsk domstol ved verneting etter reglene i Lugano-konvensjonen, kan derfor ikke avvises fordi saksforholdet mangler tilstrekkelig tilknytning til Norge.¹⁶⁾ Dette betyr blant annet at Lugano artikkel 5's regler om kontraktverneting og skadestedsverneting må anvendes i samsvar med ordlyden og ikke undergis innskrenkende tolking. I forhold til *norsk arrestverneting* oppstår det her likevel flere spørsmål:

Etter Lugano artikkel 67 nr. 1 viker Luganos regler for reglene fastsatt i andre konvensjoner som en Lugano-stat er bundet av, og som regulerer domsmyndighet på «særskilt avgrensede saksfelter». Bestemmelsen omfatter bl.a. CMR-konvensjonen og arrestkonvensjonen 1952 som begge har egne regler om domsmyndighet og verneting. Disse reglene er gjennomført i norsk lovgivning og har derfor også forrang etter tvisteloven § 1-2.

Arrestkonvensjonen som hos oss er gjennomført i sjøloven kapittel 4 om arrest av skip, gjelder arrest til sikring av sjørettslige krav. Etter arrestkonvensjonen kan arrest av skip foretas der skipet befinner seg, og denne regelen er hos oss fulgt opp i tvisteloven § 32-4 første ledd annet punktum. Etter tvisteloven § 32-2 skal tilknytningskravet i tvisteloven § 4-3 første ledd også gjelde i forhold til reglene i § 32-4, se ovenfor ved note 3). Som følge av forrangsreglene i tvisteloven § 1-2 og Lugano artikkel 67 kan imidlertid dette ikke gjelde dersom en saksøker bosatt i annen Lugano-stat begjærer arrest av skip til sikring av et sjørettslig krav ved norsk domstol der skipet befinner seg, og det uavhengig av om tvisten ellers har Lugano-verneting i Norge.

En slik arrest gir norsk arrestverneting etter tvisteloven § 4-5 femte ledd og arrestkonvensjonen artikkel 7, og ved konvensjonsbasert arrest kan det ikke stilles krav om at saksforholdet også skal ha naturlig norsk tilknytning etter § 4-3. En annen sak er som nevnt ovenfor, at det ved norsk arrest av skip til sikring av krav som ikke har sjøpant i skipet, kan kreves at krav og sikringsgrunn sannsynliggjøres, jf. ND 1998 s. 394 NH.

For det *annet*, Lugano-konvensjonen svarer i alt vesentlig til EUs Brusselskonvensjon som senere er avløst av Brussel-forordningene. EU-domstolens fortolkning av bestemmelsene i Brussels-regelverket blir derfor tillagt meget stor vekt og gjennomgående lagt til grunn av Høyesterett ved tolkingen av tilsvarende bestemmelser i Lugano-konvensjonen.¹⁷⁾ Dette er imidlertid ikke til hinder for at Høyesterett selv foretar en grundig analyse av hvor langt de ulike dommer av EU-domstolen egentlig rekker, og heller ikke at det i Høyesterett kan oppstå uenighet om dette. Utgangspunktet for Høyesterett synes generelt å være at også den betydningen en avgjørelse av EU-domstolen skal tillegges hos oss, i hovedsak beror på hvilket saksforhold den omhandler, og ikke på mer generelle uttalelser i dommen eller de slutninger disse kan gi grunnlag for.¹⁸⁾

Tilknytning til Lugano?

ND 2012 s. 274 NH (Rt-2012-1951) viser dette. Som nevnt ovenfor i omtalen av denne avgjørelsen og av oppfølgingen i Rt-2013-1089, gjaldt søksmålet et megleroppgjør mellom et foretak i Singapore og et norsk rederi som var del av et internasjonalt konsern og indirekte eiet av et amerikansk rederi. Foretaket hadde reist

søksmål ved rederiets hjemting i Norge. Lagmannsretten kom først til at det etter tvisteloven § 4-3 forelå verneting for søksmål ved rederiets hjemting, men avgjørelsen ble opphevet av Høyesterett fordi det ikke var drøftet om tvisten var omfattet av Lugano-konvensjonen (Rt-2012-57).

Lagmannsretten kom deretter til at hovedregelen i Lugano artikkel 2 ga rett til søksmål mot rederiet ved dets norske hjemting. Hovedspørsmålet i ankesaken i ND 2012 s. 274 var derfor om Lugano artikkel 2 ga Singapore-foretaket rett til å saksøke rederiet på norsk bosted når saksforholdet ellers ikke hadde tilknytning til Norge eller Lugano-området for øvrig. Rederiet krevde søksmålet avvist fordi Lugano var en folkerettslig traktat som ikke ga rettigheter til tredjeland, og at verken saksforholdet eller saksøkeren i Singapore hadde noen tilknytning til konvensjonsområdet.

Høyesteretts flertall (avsnitt 66 flg.) kom – i motsetning til lagmannsretten – til at Lugano-konvensjonen ikke fikk anvendelse. En konvensjon kunne ikke tolkes slik at den gir rettigheter til personer i tredjestater uten at personer i konvensjonsstater er gitt tilsvarende rettigheter der. Flertallet viste til at etter forarbeidene til tvisteloven skulle Lugano bare anvendes når «partene eller tvisten har tilstrekkelig tilknytning til en EØS/EU stat», og at «det saksforhold som er gjenstand for søksmålet, har en slik tilknytning til en stat som er omfattet av konvensjonen, at det er rimelig at konvensjonens bestemmelser får anvendelse.» Dette var imidlertid etter flertallets oppfatning ikke et generelt tilleggsvilkår, men fulgte av «en naturlig tolking av konvensjonen selv» og var forankret i Luganos «generelle anvendelsesområde» (avsnitt 79). Dette medførte at en saksøker fra et tredjeland ikke «i medhold av konvensjonen» uten videre kunne kreve å få anlegge sak i Norge (avsnitt 80). En analyse av EU-domstolens avgjørelser viste – til tross for nokså generelle og vidtrekkende uttalelser – at avgjørelsene knyttet seg til «forhold innenfor konvensjonsområdet» (avsnitt 81). I EU-avgjørelsene var det heller ikke drøftet eller tatt standpunkt til det spørsmål som forelå for Høyesterett, dvs. om tredjestatsborgere hadde rett til å reise søksmål bare fordi saksøkte var bosatt i konvensjonstat og ellers ikke ville ha noe verneting innenfor konvensjonsområdet (avsnitt 84). Flertallet uttalte (avsnitt 86):

«Om EU-domstolen også vil komme til at alminnelig verneting i seg selv gir tilstrekkelig tilknytning til et konvensjonsland er etter mitt syn tvilsomt og ikke avgjort. Spørsmålet står altså ... åpent etter de internasjonale rettskildene, og jeg kan ikke se noen grunn til at norske domstoler bør gå foran her.»

Høyesteretts flertall konkluderte derfor med at det måtte vurderes om søksmålet mot rederiet i tilfelle kunne reises ved norsk verneting etter reglene i tvisteloven, noe som ikke ville være i strid med Lugano-konvensjonen. Som nevnt i omtalen av ND 2012 s. 274 NH ovenfor, kom Høyesterett i Rt-2013-1089 også til at søksmålet i dette tilfellet kunne reises etter tvisteloven ved rederiets hjemting i Norge, og at tilknytningskravet i tvisteloven § 4-3 ikke var til hinder for dette.

Høyesteretts mindretall (to dommere) viste i avsnitt 33 flg. til at Luganos «klare hovedregel er at personer med bosted i konvensjonsstat 'skal ... saksøkes ved domstolene i bostedsstaten', jf. artikkel 2 nr. 1 som vår sak gjelder» (avsnitt 39). Dessuten hadde Høyesterett i Rt-1995-1244 kommet til at Luganos regel om samskyldnerverneting også gjaldt en saksøker med bosted utenfor konvensjonsområdet. Etter mindretallets oppfatning måtte EU-domstolens avgjørelser forstås slik at Luganos alminnelige regler om verneting også gjaldt selv om saksøkeren har bosted i et tredjeland (avsnitt 46 og 47). Heller ikke i forhold til en saksøker uten bosted i en konvensjonsstat, var det hjemmel for et tilleggsvilkår om at tvisten hadde tilknytning til en konvensjonsstat (avsnitt 52 flg.). Hovedregelen i artikkel 2 var preseptorisk og kunne etter artikkel 3 bare fravikes ved søksmål ved de særlige verneting i konvensjonen. Konvensjonen åpnet heller ikke for avvisning ut fra nasjonale «forum non conveniens» synspunkter eller tilknytningskrav (avsnitt 56 til 61). Det var derfor ikke hjemmel for et «særlig tilknytningskrav for Luganokonvensjonen» tilsvarende tvisteloven § 4-3 (avsnitt 64).

Dynamisk tolking?

Etter min oppfatning fremgår det av ND 2012 s. 274 NH at uenigheten i Høyesterett ikke gjaldt om avgjørelser av EU-domstolen som angikk Brusselskonvensjonen eller Brusselsforordningen, skulle tillegges vesentlig vekt ved tolkingen av Lugano konvensjonen. Uenigheten gjaldt i første rekke om EU-dommene faktisk hadde tatt et klart standpunkt til det spørsmål som forelå for Høyesterett, og – hvis ikke – om Høyesterett skulle bygge på en antagelse om hvordan dette spørsmålet senere ville bli avgjort av EU-domstolen. At Høyesteretts flertall her valgte en forsiktig, og kanskje mer formell linje, har etter min oppfatning også gode grunner for seg. Det er mye som taler for – slik flertallet i ND 2012 s. 274 reelt legger til

grunn – at det i første rekke må være EU-domstolens oppgave å avklare virkninger av prinsippet om dynamisk tolking i EU-retten. Dette er likevel ikke det eneste synspunkt som taler for flertallets syn.

Når gjelder Lugano?

Mye av årsaken til uenigheten mellom flertall og mindretall i ND 2012 s. 274 NH kan tilbakeføres til en generell uttalelse i forarbeidene til tvisteloven (gjengitt ovenfor) hvorefter det er et vilkår for anvendelsen av bestemmelser i Lugano at «*partene eller tvisten* har tilstrekkelig tilknytning til en EØS/EU stat» (min uthevelse). Som det fremgår av avsnitt 77 og 78, har sentrale kommentatorer senere tolket uttalelsen slik at «det *saksforhold* som er gjenstand for søksmålet», må ha tilknytning til en stat som er omfattet av konvensjonen. Begge uttalelsene synes å være inspirert av ordlyden i tvisteloven § 4-3 første ledd som begrenser norsk domsmyndighet til tvister hvor *saksforholdet* har tilknytning til Norge. Derimot stiller § 4-3 – naturlig nok – ikke noe krav til hvilken tilknytning *partene* i søksmålet må ha til Norge, ganske enkelt fordi dette beror på om det etter tvisteloven §§ 4-4 til 4-6 foreligger norsk vernetting der søksmålet er reist.

Tilnæringsmåten i tvisteloven passer imidlertid ikke på Lugano-området. Reglene i Lugano omhandler etter sin ordlyd i hvilken EØS/EU stat det kan reises søksmål mot *personer med bosted i EU/EØS-stat*, og disse reglene gjelder ikke hvis søksmål ved domstol i en EØS/EU stat anlegges mot en person uten bosted i innenfor EU/EØS området, jf. Lugano artikkel 4. I tillegg til søksmål etter hovedregelen i artikkel 2 ved saksøkte alminnelige vernetting i bostedsstaten, åpner Lugano også for at søksmål om *bestemte typer av saksforhold* også kan reises i annen EØS/EU stat enn den EØS/EU stat der saksøkte er bosatt, jf. f.eks. Lugano artikkel 5, 9, 16 og 23. Det er bare i denne sammenheng at *saksforholdet* som den enkelte tvist gjelder blir tillagt betydning. EU-domstolens praksis er at prinsippet om autonom tolking av Brussels-regelverket, og at vernetingsreglene der skal tolkes strengt. Disse tolkings-prinsippene gjelder også i forhold til Luganos bestemmelser (note 17). De alternative vernetting mot person bosatt i EØS/EU stat foreligger når – og bare når – det *saksforhold* søksmålet gjelder, er omfattet av den tilknytning til søksmålsstaten som følger direkte av ordlyden i den enkelte vernetingsbestemmelse Brussels-Lugano-regelverket.

Dette innebærer som fremstillingen nedenfor også vil vise, at i forhold til Brussels-Lugano-regelverket, er det *personstilknytningen* – ikke saksforholdets tilknytning – til EØS/EU-området som i utgangspunktet er det avgjørende. *Saksforholdet* får deretter bare betydning ved avgjørelsen av i hvilken annen EØS/EU-stat enn bostedsstaten det søksmål tvisten gjelder, kan reises mot en saksøkt med bosted i en EØS/EU stat. En streng tolking av bestemmelsene i Brussels/Lugano-regelverket utelukker et (tilleggs)krav om at saksforholdet også må ha en annen tilknytning til søksmålsstaten enn den som den enkelte vernetingsregel i regelverket angir. Etter min oppfatning må det derfor være riktig som anført av mindretallet i ND 2012 s. 274 avsnitt 62-63 at det ved tolkingen av de enkelte vernetingsreglene i Lugano ikke kan innfortolkes noe krav om at *saksforholdet* også ellers må ha en tilknytning til Lugano området eller til den Lugano-stat hvor søksmålet anlegges. Dette synspunktet kan imidlertid bare få betydning i forhold til søksmål anlagt av en saksøker fra et tredjeland, dersom saksøkeren – slik som personer med bosted i EØS/EU stat – selv kan gjøre gjeldende rettigheter etter Brussels-Lugano-regelverket.

Hovedspørsmålet i ND 2012 s. 274 NH er derfor etter min mening om vernetingsreglene i Lugano – uavhengig av sin ordlyd – må undergis den begrensning som følger av Lugano-konvensjonens generelle virkeområde, slik at vernetingsreglene ikke gjelder når en saksøker fra tredje land reiser søksmål i en konvensjonsstat mot en person som har bosted innenfor EØS/EU området. Etter min oppfatning er det av flere grunner klart at Lugano-konvensjonens virkeområdet her må slå igjennom.

Luganos anvendelsesområde

Etter min oppfatning er utgangspunktet når det gjelder Luganos virkeområde at Lugano artiklene 2 og 3 ses i sammenheng. Hovedoppgaven – dersom ordlyden der legges til grunn – må ha vært å fastslå: (1) Etter artikkel 2 skal søksmål mot person med bosted i konvensjonsstat – *uavhengig av saksøktes nasjonalitet* – anlegges i den stat der saksøkte har sitt bosted, og (2) Etter artikkel 3 kan personer med bosted i en konvensjonsstat *ikke saksøkes i annen konvensjonsstat enn bostedsstaten*, med mindre søksmålet mot saksøkte har vernetting der etter en av de andre vernetingsreglene i Lugano-konvensjonen. I forlengelsen av dette er det vesentlig at de vernetingsreglene artikkel 3 viser til, f.eks. de «særlige vernetingsreglene» i Lugano artikkel 5, angir et

begrenset antall ulike alternative verneting for søksmål mot person som har bosted i en konvensjonsstat, som ellers kunne ha vært anlagt etter Lugano artikkel 2 i saksøktes bostedsstat.

Brusselsforordningen fastsetter EU-harmoniserte fellesregler om verneting og fastlegger dermed også de ulike medlemsstaters domsmyndighet i forhold til personer med bosted innenfor EU-området. De fellesreglene som forordning fastsetter, er dermed bindende for og i alle EU statene. Via Lugano- konvensjonen skal EUs fellesregler gjelde tilsvarende for øvrige stater innenfor EØS-området. Samlet sett vil Brussels-Lugano regelverket føre til en i hovedsak egnet *fordeling mellom og avgrensning av de enkelte EU/EØS statenes domsmyndighet i forhold til personer bosatt innenfor den enkelte EØS/EU-stat*. Hovedformålet med å fastsette felles vernetingsregler på EØS/EU-nivå må være å fastslå *hvor en person bosatt i en EØS/EU stat, kan saksøke – eller bli saksøkt av – en person bosatt i en av EØS/EU statene*. I forhold til søksmål innenfor EU/EØS-området mot person som ikke er bosatt i en EU/EØS stat, skal således de nasjonale vernetingsregler i den stat hvor søksmål anlegges, legges til grunn, jf. Lugano artikkel 4.

Brussels-Lugano-regelverket inneholder ikke noen uttrykkelig regel for den omvendte situasjonen, dvs. hvor søksmål reises i en EU/EØS stat av en saksøker fra et tredjeland mot en person som har bosted i stat innenfor EU/EØS området. ND 2012 s. 274 NH gjaldt et slikt tilfelle. Spørsmålet der var ikke om søksmålet skulle/kunne anlegges i Norge eller i en annen stat innen EØS/EU området. Spørsmålet var derimot om også en saksøker som ikke hadde bosted i EØS/EU-stat, men i et tredjeland, hadde rett til å anlegge søksmål etter Lugano artikkel 2 mot en saksøkt bosatt i Norge som konvensjonsstat ved saksøktes hjemting der, eller om spørsmålet om norsk verneting for søksmålet i tilfelle måtte avgjøres etter den norske tvisteloven.

Spørsmålet om saksøkere fra tredjeland kan reise søksmål med hjemmel i Lugano artikkel 2 mot person med bosted i konvensjonsstat, er selvsagt ikke et spørsmål som bare gjelder søksmål i Norge. Selv om Lugano konvensjonen gjelder som norsk lov (tvistemålsloven § 4-8), er tolkingen av Lugano artikkel 2 ikke først og fremst et «norsk» tolkingsspørsmål, ganske enkelt fordi tolkingen av Brussels-Lugano-regelverket så vidt mulig skal være ensartet i statene innenfor EØS/EU- området. Et vesentlig spørsmål er derfor om det – i mangel av klare avgjørelser fra EU domstolen – er holdepunkter for at den tolking av Lugano artikkel 2 som gis av mindretallet i ND 2012 s. 274 NH avsnitt 39 til 46, også vil bli godtatt eller slå igjennom i andre stater innenfor EU/EØS området. Her foreligger det – som påpekt av flertallet (avsnitt 86) – betydelig usikkerhet.

I alle tilfelle er det et prinsipielt spørsmål felles for alle EØS/EU-statene om saksøkeren fra tredjeland er gitt rettigheter etter Lugano-Brussels regelverket. Flertallets standpunkt i ND 2012 s. 274 var at dette ville være uforenelig med Lugano-konvensjonens generelle virkeområde. Dette må også være riktig fordi spørsmålet om forholdet mellom Lugano og tredjeland gjelder ikke bare spørsmålet om en saksøker fra tredjeland kan reise søksmål etter Lugano artikkel 2 i saksøktes bostedsstat innenfor EØS/EU området. Antar man som mindretallet i ND 2012 s. 274 at en saksøker fra tredjeland etter Lugano-konvensjonen har rett til å anlegges søksmål etter Lugano artikkel 2 mot person bosatt innenfor EU/EØS området, oppstår det imidlertid også et annet og nytt spørsmål: Kan en saksøker fra tredjeland alternativt og etter eget valg i stedet anlegge søksmål mot en person som er bosatt i en EØS/EU stat, også i annen konvensjonsstat hvor det etter Lugano ellers ville foreligge verneting for søksmål mot saksøkte etter Lugano artikkel 3, f.eks. etter de alternative «særlige vernetingsreglene» i Lugano artikkel 5. Det fremgår imidlertid ikke at mindretallet i ND 2012 s. 274 har vurdert dette spørsmålet, selv om det er nokså nærliggende å anta at det vil oppstå som en konsekvens av mindretallets tolking av Lugano artikkel 2.

Det må derfor være riktig som flertallet i ND 2012 s.274 NH kom til, at en saksøker fra tredje land ikke *i medhold av Lugano-konvensjonen* har adgang til å anlegge søksmål innenfor Lugano-området (Rt-2012-274 avsnitt 80). Etter min oppfatning må det i tilfelle foretas en samlet avklaring for hele EØS/EU- området av om borgere i tredjeland ved søksmål mot person med bosted i stat innenfor EØS/EU-området, kan påberope rettigheter etter Lugano-konvensjonen. Dette er nok et spørsmål som vanskelig lar seg løse ved dynamisk tolking selv fra EU-domstolens side, unntatt dersom resultatet blir at saksøker fra tredje land ikke har rettigheter etter Brussels-Lugano-regelverket.

Norske Lugano-forpliktelser

For Norges forpliktelser etter Lugano-konvensjonen og regelverket der er det dessuten vesentlig å fastholde at forpliktelsene etter Lugano – på samme måte som forpliktelsene etter EØS avtalen – bare gjelder i forhold til de andre EØS/EU-stater. Norge står således fritt til å fastsette andre regler i forhold til tredjeland og borgere fra

tredjeland. Det har faktisk Norge også gjort. Det følger direkte av tvisteloven § 1-2, jf. § 4-8, at det etter norsk rett er vernetingsreglene i tvisteloven som skal anvendes av norske domstoler i tilfeller som ligger utenfor Norges forpliktelser etter Lugano-konvensjonen. Selv om «mye taler for» at Singapore foretaket skal kunne anlegge søksmål mot det norske rederiet ved norsk verneting, er dette et spørsmål – slik som flertallet la til grunn – som måtte vurderes etter reglene i tvisteloven. Det riktige svaret kom i *Rt-2013-1089*.

I EØS/EU sammenheng – og i forhold til det indre markedes virkemåte -foreligger det heller ikke noe påtrengende behov for at fellesreguleringen av verneting og domsmyndighet i Lugano-Brussels-regelverket også skal anses avgjørende for medlemsstatenes håndtering av *søksmål mot eller av personer som ikke har bosted i konvensjonsstat, men i et tredjeland*. Det er således ikke i strid med Lugano-konvensjonen at søksmål – uavhengig av vernetingsreglene i Lugano – tillates reist i Norge når det foreligger nasjonalt norsk verneting for søksmål mot person bosatt i stat utenfor EU/EØS området, og det selv om saksøkeren er bosatt innenfor EØS/EU området, jf. Lugano artikkel 4. Omvendt kan det heller ikke være i strid med norske forpliktelser etter Lugano-konvensjonen at et Singapore-foretak eller andre saksøkere fra tredjeland gis adgang til å reise søksmål mot person bosatt i Norge når – og bare når – nasjonale vernetingsregler gir adgang til det. I ND 2012 s. 274 NH ble også dette resultatet fordi det skulle «mye til» for å avvise søksmål ved norsk hjemting, se *Rt-2013-1089*.

Mer om Lugano-verneting

Lugano konvensjonen artikkel 3 fastslår generelt at en person med bosted i en konvensjonsstat bare kan saksøkes ved domstol i en annen konvensjonstat når det følger av reglene i avsnittene 2 til 7. Foruten regler om særlige verneting (avsnitt 2) inneholder disse avsnittene særskilte regler for bl.a. forsikringskontrakter, forbrukerkontrakter og arbeidsavtaler, samt om vernetingsavtaler i bestemte rettsforhold (avsnitt 7). Konvensjonens vernetingsregler er innenfor sine områder – uavhengig av vernetingsreglene i nasjonal lov – bestemmende for om domstolene i en EØS/EU-stat har domsmyndighet i søksmål mot person bosatt i en konvensjonsstat i saksforhold med internasjonal tilknytning. Hos oss følger dette av tvisteloven § 4-8, jf. § 1-2 (omtalt ovenfor).

De fleste av vernetingsreglene i Lugano-konvensjonen har sitt motstykke i bestemmelser i tvisteloven § 4-5, selv om Luganos regelverk har et større omfang. Det finnes likevel ulikheter. Vi må således anerkjenne Luganos artikkel 6 om samskyldnerverneting (*Rt-1993-44*) og – bortsett fra ved arrest av skip (omtalt ovenfor) – se bort fra norsk formueverneting og reserveverneting i tvisteloven § 4-3 annet ledd som ikke godtas på Lugano-området (Lugano Vedlegg I). Uavhengig av dette er prinsippet at Luganos bestemmelser skal undergis autonom fortolkning, i hovedsak i samsvar med EU-domstolenes avgjørelser. Vi kan altså ikke alltid bygge på vanlig norsk tolking av tilsynelatende likelydende bestemmelser, men dette trenger ikke å bety ulike tolkinger. Prinsipielt er det imidlertid klart nok det ikke er adgang til å foreta innskrenkede tolking Luganos regler basert på et krav om at saksforholdet må ha tilstrekkelig tilknytning til Norge (ovenfor ved note 16 og 17).

Etter min mening kan likevel de avgrensinger av *norsk skadestedsverneting* som kravet om norsk tilknytning etter Høyesterett mening ga grunnlag for (ovenfor ved note 10), i hovedsak videreføres ved tolkingen av Lugano artikkel 5 nr. 3 som gir skadestedsverneting «der skaden ble voldt eller oppsto». Resultatet i de sentrale dommene om norsk skadestedsverneting ville nok blitt det samme om Høyesterett hadde bygget direkte på kravet om «umiddelbar virkning» i tvistemålsloven § 29 i stedet for på et mer generelt krav om at saksforholdet må ha «naturlig tilknytning til Norge». I *Rt-1996-875*, på s. 880, uttalte således Høyesterett at det – om Lugano da var trådt i kraft – ville ha foreligget norsk verneting for søksmålet etter virkningsalternativet i Lugano artikkel 5 nr. 3, og at kravet om «umiddelbar virkning» i § 29 ikke skulle stilles høyere enn lagt til grunn i EU-domstolens rettspraksis. Omvendt ville Lugano artikkel 5 nr. 3 i ND 1998 s. 277 NH neppe gi norsk skadestedsverneting etter handlingsalternativet bare av den grunn at det russiske flyet falt ned på Svalbard. Selve årsaken til flyulykken kunne vanskelig tilbakeføres til en skadegjørende handling foretatt i Norge, og skadevirkningene oppsto i de omkomnes hjemland. Det samme var tilfellet i ND 1999 s. 359 NH hvor det kypriotiske skipet forliste på åpent hav og utenfor norsk – en konvensjonsstats – territorium. Også nyere dommer om tolkingen av Lugano artikkel 5 nr. 3 synes også å være godt i samsvar med tidligere rettspraksis.

Skadevirkningsstedet i Lugano

Rekkevidden av skade- og handlingsalternativene i Lugano artikkel 5 nr. 3 i tilfeller hvor det er oppstått formueskade, illustreres nå av Rt-2011-897 og Rt-2015-129. Det avgjørende i begge saker var hvor de «umiddelbare skadevirkninger» var inntrådt.

I *Rt-2011-897* gjaldt saken en markedsføringsavtale mellom en norsk produsent og en sveitsisk distributør, som i strid med avtalen etterlignet det norske produktet og derved reduserte produsentens salgsvolum i Sveits og de inntekter dette ellers ville ha gitt. *Høyesterett* fastslo at saken gjaldt krav om erstatning utenfor kontraktsforhold og at Lugano artikkel 5 nr. 3 måtte tolkes i samsvar med EU-rettspraksis slik at verneting forelå både på handlingsstedet og på virkningsstedet når dette ikke var det samme som handlingsstedet. I dette tilfelle var den skadegjørende handling – etterligningen av produktet – fortatt i Sveits. Videre resulterte skaden i *alminnelig formuestap*. Etter flere avgjørelser av EU-domstolen måtte skadestedet da bestemmes ut fra hvor «de umiddelbare skadevirkningene» var inntrådt, selv om det ikke var utelukket at et formuestap også kunne anses inntrådt der skadelidte har bosted. Selve skaden – redusert salg for produsenten i Sveits – var imidlertid en indirekte følge av den skadegjørende handling – etterlikningen av produktet – og kunne derfor ikke anses lidt i Norge. Noe annet ville gi produsenten rett til å reise søksmål ved eget hjemting i Norge og dermed underminere Luganos hovedregel om at søksmål skal reises der en skadevolder saksøkt i konvensjonstat har sitt bosted. Det forelå derfor ikke norsk verneting etter Lugano artikkel 5 nr. 3, og søksmålet ble avvist.

I *Rt-2015-129* som hadde sin bakgrunn i problemene i spansk skipsbyggingsindustri, og som også gjaldt et krav på erstatning for økonomisk skade, ble rekkevidden av de avgjørelser av EU-domstolen som *Rt-2011-897* bygget på, på nytt et sentralt tema. Saken gjaldt en spansk banks ansvar for urett utbetaling av et tilgodehavende som fulgte av et hevningsoppgjør mellom et spansk byggeverksted og det engelske rederiet Arrow. Etter voldgiftsdom for kravet fikk rederiet norsk utlegg på ca. 10 mill. euro i det spanke verkstedets krav mot et annet norsk rederi i Bergen (Armada), men det viste seg at verkstedet allerede hadde avtalepantsatt (overdratt) kravet mot Armada til den spanske banken. Etter påkrav fra banken utbetalte Armada beløpet til banken slik at utlegget falt bort, og Arrow reiste norsk erstatningssøksmål mot banken. Det ble hevdet at Arrows tap var oppstått i Norge fordi banken hadde gitt uriktige opplysninger i påkravet til Armada, og fordi tapet oppsto da Armada utbetalte beløpet i Bergen slik at Arrows utlegg falt bort.

Høyesterett kom til at det forelå skadestedsverneting i Bergen. Saken atskilte seg fra *Rt-2011-897* og de andre sakene om rene formueskader der en bedrift var påført økonomisk tap ved handlinger som fant sted i et annet land. Arrow var her påført tap som følge av at den sikkerhetsrett som utlegget i kravet mot Armada ga, gikk tapt ved Armadas utbetaling basert på mulige uriktige opplysninger i den spanske bankens krav om betaling fra Armada. Selv om den skadegjørende handling – sendingen av påkravet – skjedde i Spania, var den direkte skaden oppstått i Bergen da utlegget falt bort, og etter virkningsalternativet i Lugano artikkel 5 nr. 3 og tvisteloven § 4-5 forelå det da verneting der for Arrows søksmål mot den spanske banken.

Negative fastsettelsessøksmål

I internasjonale rettsforhold oppstår det ofte forumtvister fordi en eller begge parter av taktiske grunner søker å få brakt tvisten inn for domstol i den stat hvor utsikten til å vinne synes å være best. «Forumshopping» er ikke noe nytt fenomen i sjøfartsforhold og ulike teknikker er tatt i bruk (ND 1991 s. v flg.). Uavhengig av om det gjelder ansvar i eller utenfor kontraktsforhold vil derfor den part som risikere å bli holdt ansvarlig, ofte velge selv å reise et «negativt fastsettelsessøksmål» med påstand om å være uten ansvar, i stedet for å avvente et fullbyrdelsessøksmål på det sted den annen part vil velge å få pådømt saken.

Etter norsk rett er det klart at en part normalt vil ha rettslig interesse i et negativt fastsettelsessøksmål for å få ryddet av veien den rettslige usikkerhet som foreligger, f.eks. hvis den annen part allerede har fremmet krav mot ham.¹⁹⁾ Men det gjelder å ta initiativet. Et negativt fastsettelsessøksmål som etter reglene om litispensens er anlagt først i tid, vil ha prioritet, og kan derfor ikke avvises med den begrunnelse at det ved annen domstol deretter er reist et fullbyrdelsessøksmål som gjelder samme sak og parter, jf. nå *Rt-2015-89*.

Den alminnelige oppfatning er at vernetingsreglene i Lugano-konvensjonen også gjelder i forhold til negative fastsettelsessøksmål, jf. EU domstolens avgjørelse i *Tatry* (C-406/92) og nå ND 2010 s. 1 SH (omtalt nedenfor). Ved anvendelsen av reglene i Lugano kan det likevel oppstå særlige problemer,²⁰⁾ noe som også fremgår av ND 2010 s. 1 SH. Også reglene i artikkel 27 om litispensens basert på tidsprioritet mellom søksmål

om samme saksforhold og samme parter kommer til anvendelse.²¹⁾ Heller ikke vil et fullbyrdelsessøksmål – uavhengig av tidsprioritet etter Lugano artikkel 27 – ha *forrang* i forhold til et negativt fastsettelsessøksmål.

Forrang etter tidsprioritet

Dette var hovedspørsmålet i *ND 2011 s. 75 Egentliga Finlands tingrätt*. Saken, som gjaldt ansvar for gods bortkommet på en veitransport fra Åbo til Tyskland, var undergitt reglene i CMR-konvensjonen og den finske veifraktloven. Transportøren hadde mottatt krav om erstatning for lasteskaden fra transportkundens vareassurandør, og reiste deretter negativt fastsettelsessøksmål ved finsk domstol med påstand om at transportøren ikke hadde ubegrenset veifraktansvar for skaden. Det fremgår av dommen at etter finsk rett hadde transportøren rettslig interesse i å få fastslått at det etter finsk rett ikke forelå ubegrenset veifraktansvar for lasteskaden. Vareeieren og assurandøren påstod imidlertid avvisning av det finske søksmålet fordi de tre måneder senere selv hadde reist fullbyrdelsessøksmål ved tysk domstol og fordi et fullbyrdelsessøksmål måtte – uavhengig av tidsprioritet – ha forrang i forhold til et negativt fastsettelsessøksmål. Bakgrunnen var at den finske og den tyske CMR-loven hadde ulike regler om det var vareeieren eller transportøren som hadde bevisbyrden når det gjaldt om skaden var voldt ved grov feil fra transportørens side, slik at ansvarsgrensene i CMR ikke ville gjelde.

Tingretten viste til at CMR artikkel 31 første og annet ledd fastslår at søksmål skal reises i konvensjonsstat, og at det deretter ikke kan reises nytt søksmål om samme saksforhold mellom de samme parter. Ordlyden i CMR artikkel 31 annet ledd ga ikke noe holdepunkt for et skille mellom ulike typer av søksmål. Artikkel 27 i Brussels I-forordningen inneholdt tilsvarende litispensregler, og det fulgte av EU-domstolens avgjørelse i *Tatry*-saken (C-406/92) at artikkel 27 også gjaldt ved søksmål i ulike medlemsstater selv om det ene søksmålet var negativt fastsettelsessøksmål. Det fulgte videre av forordningen artikkel 67 og *Tatry* at det bare var i tilfeller av motstrid at bestemmelsene i Brussel-forordningen måtte stå tilbake for reglene i CMR og andre særskilte konvensjoner.²²⁾ Reglene om litispens i CMR og Brussels forordningen var imidlertid de samme, og i samsvar med *Tatry* kom da begge til anvendelse selv om det finske søksmålet var et negativt fastsettelsessøksmål som ikke i seg selv krevde særskilt fullbyrdelse.

Vernetting ved tidsbefraktning

Det er ikke alltid helt problemfritt å anvende Luganos regler på tvister i sjørettsforhold. Som *ND 2010 s. 1 SH* viser, kan det oppstå ulike problemer ved *anvendelsen av Luganos og Brussel I-forordningens vernetingsregler i vanlige tidsbefraktningforhold*. Dette gjelder uavhengig av om søksmålet er et negativt fastsettelsessøksmål eller et fullbyrdelsessøksmål.

Saken gjaldt spørsmål som oppstod etter at et certeparti var blitt hevet av den tyske bortfrakteren som følge av unnlatt hyrebetaling fra den svenske befrakterens side. Bortfrakteren fremmet krav om ubetalt frakt og tapt fortjeneste både mot befrakteren og dennes morselskap, og gjorde gjeldende at morselskapet var trådt inn som part i certepartiet eller var ansvarlig etter reglene om ansvarsgjennombrudd. Morselskapet reiste deretter et negativt fastsettelsessøksmål mot bortfrakteren ved tingretten i Norrköping med påstand om at foretaket ikke var bundet av certepartiet og dets voldgiftsklausul, og heller ikke var ansvarlig etter reglene om ansvarsgjennombrudd.

I *Göta hovrätts* dom i *ND 2010 s. 1* som nå er rettskraftig, ble det lagt til grunn at Brussel I-forordningen skulle anvendes. Søksmålet måtte da avvises fordi det ikke forelå svensk kontrakts- eller skadeverneting etter forordningen artikkel 5 nr. 1 eller 3.

Retten viste først til at artikkel 5 nr. 1 gjaldt saker i kontraktsforhold, men ikke tvist om ansvar ved kontraktgjennombrudd. Artikkel 5 nr. 1 omfattet tvisten om morforetaket hadde ansvar som kontraktspart etter certepartiet og var bundet av dets voldgiftsklausul, herunder tvist om det forelå eller ikke eksisterte noen kontrakt. Det ble videre lagt til grunn at i forhold til et tidscerteparti som var en løpende tjenesteavtale, ville artikkel 5 nr.1 (b) annet strekpunkt komme til anvendelse og medføre at det forelå vernetting for tvisten i den stat bortfrakterens og skipets plikter etter certepartiet skulle oppfylles. Problemet var imidlertid at certepartiets fartsområde («trade limits») var meget vidt, og at skipet under certepartiet hadde utført en rekke reiser med havneanløp i stater innenfor og utenfor EU-området. En anvendelse av artikkel 5 nr. 1 (b) annet strekpunkt ville derfor innebære så mange mulige forumalternativer for tvister under tidscertepartiet at partene rimeligvis ikke

kunne forutsette ved hvilken medlemsstats domstoler tvist kunne anlegges. Det forelå derfor ikke i noen av disse statene en slik «kobling» mellom tvist og domstol som var vilkåret for at tvisten skulle ha vernet i annen stat enn den stat tidsbortfrakteren hadde sitt bosted. Artikkel 5 nr. 1 b annet strekpunkt kunne derfor ikke anvendes.

Når dette var tilfellet, mente retten at det fulgte av artikkel 5 nr. 1 bokstav c) at hovedregelen i artikkel 5 nr. 1 bokstav a) om vernet på oppfylleelsesstedet for den forpliktelse tvisten gjaldt, kom til anvendelse. Dette gjaldt selv om søksmålet var et negativt fastsettelsessøksmål og ikke et fullbyrdelsessøksmål. Den forpliktelse tvisten gjaldt, var befrakterens plikt til å betale frakt, og etter certepartiet skulle betaling skje til «owners bank». Det var imidlertid ikke påstått at betalingsstedet var i Norrköping, og tingretten der hadde derfor ikke domsmyndighet etter artikkel 5 bokstav a).

Retten oppfatning var at spørsmålet om vernet for søksmål om morselskapets ansvar etter reglene om ansvarsgjennombrudd, måtte vurderes i forhold til Lugano artikkel 5 nr. 3 om vernet for søksmål om erstatning utenfor kontraktsforhold. *Retten* viste til at EU-domstolen hadde uttalt at artikkel 5 nr. 3 omfattet ethvert søksmål om ansvar som ikke kan grunnes på avtale eller har tilknytning til en avtale. Rekkevidden av artikkel 5 nr. 3 ville i så fall omfatte mer enn det svenske uttrykket «erstatning utenfor kontraktsforhold». *Retten* mente at EU-domstolens uttalelse ikke kunne forstås slik at artikkel 5 nr. 3 omfattet enhver type av krav som ikke hadde tilknytning til kontrakt eller annen frivillig overtatt forpliktelse som nevnt i artikkel 5 nr. 1. Det måtte være mulig å gjøre unntak for enkelte særlige krav slik at ingen av de to bestemmelsene kom til anvendelse. *Retten* kom derfor til at krav som gjelder ansvarsgjennombrudd tross alt hadde tilknytning til kontrakt på en slik måte at kravet ikke kunne være omfattet av begrepet «erstatning utenfor kontraktsforhold». Svensk vernet etter artikkel 5 nr.3 forelå derfor heller ikke, og søksmålet måtte avises.

Etter min oppfatning synes morselskapets negative fastsettelsessøksmål i Sverige å ha atskillig til felles med vanlig «forumshopping». Det fremgår at voldgiftssak allerede var innledet i London, formentlig etter tidscertepartiets voldgiftsklausul. ND 2010 s. 1 SH er likevel interessant på flere måter.

For det første avklarer avgjørelsen prinsipielt rekkevidden av kontraktvernet i Lugano artikkel 5 nr. 1 når det gjelder tvister i certepartiforhold. Avgjørelsen viser at artikkel 5 nr. 1 bokstav b) annet strekpunkt nok kan få betydning ved reisebefraktning hvor det kan være klart hvor skipets forpliktelser skal oppfylles, men derimot normalt ikke i løpende tidsbefraktning. Sett i forhold til kontraktpraksis er det vel en mager trøst at et søksmål om avtalt tidsfrakt kan anlegges på betalingsstedet, når de øvrige typer av tvister i tidsbefraktningforhold må anlegges etter hovedregelen i Lugano artikkel 2 i den stat saksøkte har bosted, uavhengig av om det er bortfrakteren eller befrakteren som reiser søksmål. I ND 2010 s. 1 SH var alternativet søksmål mot den tyske bortfrakteren ved domstol i Tyskland. Et unntak fra Lugano artikkel 2 forutsetter at tidscertepartiet inneholder vernetingsavtale som omfattes av artikkel 23.

For det annet gir ND 2010 s. 1 SH atskillige bidrag til en avklaring av forholdet mellom kontraktvernet og skadestedsvernet i Lugano artikkel 5 nr. 1 og nr. 3. Det er grunn til å merke at retten der gjør et – begrenset – unntak fra den «back-to-back» løsning som hittil har vært gangbar lære. Resultatet er imidlertid i samsvar med prinsippene om autonom og streng tolking av de av Luganos vernetingsregler som gjør unntak fra hovedregelen i Lugano artikkel 2. Som ND 2010 s. 1 SH viser kan dette få betydning ved erstatningskrav og andre krav som nok kan ha tilknytning til en kontrakt, men som egentlig ikke utspringer av eller kan grunnes på kontrakten, og som i tilfelle derfor må bygge på annet rettsgrunnlag enn regler om erstatningsansvar for skadeforvoldelse.

Vernetingsavtaler

Etter Lugano artikkel 3 nr. 1 kan Luganos vernetingsregler fravikes ved vernetingsavtaler etter reglene i Lugano artikkel 23. Ett vilkår er at vernetingsklausulen gjelder tvister i et bestemt rettsforhold, men det kreves også at klausulen henviser tvister til avgjørelse ved domstol i en konvensjonsstat, og at minst en av avtalepartene har bosted i en konvensjonsstat. Artikkel 23 krever også at vernetingsavtaler må være inngått på en av de tre måter som er angitt i artikkel 23 nr. 1, dvs. enten (a) inngått eller bekreftet skriftlig, eller inngått i en form som (b) er i samsvar med etablert praksis mellom partene, eller (c) som – i internasjonal handel – er i samsvar med handelsbruk eller er allment kjent og regelmessig fulgt av parter som i tilsvarende handelsforhold. Standardvilkår med vernetingsklausul kan dekkes av alternativ (a) eller (c) i Lugano artikkel 23 nr. 1.

Etter EU-domstolens praksis skal artikkel 23 tolkes strengt fordi den innebærer et unntak fra Luganos alminnelige vernetingsregler. Dette har Høyesterett i *Rt-2011-1532* tillagt stor vekt. Kravet var derfor at

kontrakten enten måtte inneholde en uttrykkelig vernetingsklausul eller en henvisning til standardvilkår som er del av kontrakten og inneholder en slik klausul. Det ble der antatt at kravet til skriftlig avtale i artikkel 23 nr. 1 bokstav a) var oppfylt når rammeavtalen mellom partene inneholdt en henvisning til standard kjøpsvilkår med bestemmelse om vernetning, og det var da ikke et vilkår at vernetingsklausulen også var særskilt vedtatt av begge parter (Rt-2011-1532 avsnitt 24). Standardvilkårene måtte altså fremgå av et dokument som er del av kontrakten. Derimot var det ikke nok at partenes korrespondanse forut for tilbudet henviste til standardvilkår med vernetingsklausul, eller at klausulen var inntatt i et konnossement som avtalen ikke henviste til (Rt. 2011 s. 1532 avsnitt 27 til 29).²³⁾

Rt-2011-1532 ble også lagt til grunn i *ND 2012 s. 189 Oslo* hvor klausulen om vernetning var inntatt i den tyske transportørens alminnelige standardvilkår som var trykt på baksiden av konnossementet, men som også dets forside hadde en henvisning til standardvilkårene. Dessuten inneholdt booking-bekreftelsen en tilsvarende henvisning. Søksmålet ble derfor avvist.

Vernetingsklausulens virkning for tredjemenn

Prinsippet om streng fortolkning av en vernetingsavtale i en kontrakt medfører at *vernetingsavtalen normalt ikke har rettsvirkning i forhold til tredjemenn*.²⁴⁾ Dette gjelder imidlertid ikke i tilfeller hvor søksmålet er basert på rettigheter eller forpliktelser som følger av kontrakten, og ikke gjelder rettigheter basert på særskilt rettsgrunnlag atskilt fra den kontrakt forumklausulen er del av.²⁵⁾ En konnossementsinnehaver eller vareassurandør som gjør gjeldende rettigheter etter en transportkontrakt med vernetingsklausul, vil således som følge av partssuksesjon være bundet av klausulen ved søksmål mot transportøren. På samme måte kan en kontraktspart i samsvar med vernetingsklausulen reise søksmål mot en tredjemann om forpliktelser etter kontrakten når tredjemann er medkontrahentens rettsetterfølger og dermed har overtatt forpliktelsene etter kontrakten.²⁶⁾

Dette fremgår nå også av *Rt-2015-541*. Saken gjaldt en avtale om overføring av varemerkerettigheter fra et norsk til et tysk firma som inneholdt en norsk vernetingsklausul. Det tyske firmaet overførte senere rettighetene til andre tilknyttede tyske foretak. Det norske firmaet reiste erstatningssøksmålet for krenkelse av varemerkerettighetene ved avtalt vernetning, og ikke ved de saksøktes bosted i Tyskland, og spørsmålet var om de tyske foretakene som varemerkerettighetene var overført til, var bundet av vernetingsavtalen, jf. Lugano artikkel 23. Lagmannsretten kom til at de tyske foretakene som rettsetterfølgere var bundet av den inngåtte avtalen og vernetingsklausulen der, og *Høyesterett* forkastet anken over lovanvendelsen.

Voldgiftsklausuler i NSAB

Lugano-konvensjonen gjelder ikke voldgift, jf. artikkel 1 nr. 2 bokstav d. Reglene om inngåelse av avtaler om voldgift må derfor bestemmes etter nasjonal rett. I norsk rett er det tidligere kravet om skriftlig avtale i tvistemålsloven § 452 nå opphevet, og etter voldgiftsloven § 10 vil spørsmålet om en voldgiftsklausul er bindende for partene, bli avgjort etter alminnelige avtalerettslige regler. Hos oss er dette av betydning i forhold til spørsmålet om voldgiftsbestemmelsen i de nordiske spedisjonsvilkårene (NSAB) er en bindende del av kontrakten.

Det har lenge vært antatt at en fraktavtale «i mangel av annen avtale må anses inngått på bransjens vanlige vilkår», se bl.a. *ND 1973 s. 967*, *NH ND 2008 s. 244 NH* og *Rt-2013-129*. I norsk og svensk rettspraksis har det likevel vært stillet særskilte vedtakelseskrav i forhold til NSAB's voldgiftsklausul.²⁷⁾ Spørsmålet om skriftlig avtale om voldgift etter NSAB har nå dukket opp igjen, men denne gang i forhold til sjøl. § 311 (sv. sjøl. kap. 13 § 61) hvor det fremgår at partene, uavhengig av jurisdiksjonsreglene i sjøl. § 310, kan «skriftlig avtale at tvister skal avgjøres ved voldgift».

I *ND 2010 s. 24 Svea* uttales det at det i mangel av særlige formkrav vanligvis må gjelde en forholdsvis høy avtaleterskel for at avtale om voldgift skal anses å foreligge, og at det samme måtte gjelde i forhold til sjølovens krav til skriftlig avtale. Det måtte imidlertid være tilstrekkelig at avtalen var bekreftet i et skriftlig dokument som enten inneholdt voldgiftsklausulen eller en henvisning til den. For at en voldgiftsklausul i alminnelige standardvilkår skal inngå i avtalen, måtte det som hovedregel i alle tilfelle kreves at det er gjort en henvisning til de standardvilkår som inngår i avtalen. Når voldgiftsspørsmålet ikke ble berørt da muntlig avtale

ble inngått, var det ikke tilstrekkelig at det i en etterfølgende e-post som bekreftet avtalen, var viste generelt til transportørens hjemmeside hvor det var inntatt en link til NSAB.

Det er godt samsvar mellom ND 2010 s. 24 Svea og *Rt-2014-76*. Der kom Høyesterett til at skriftlighetskravet i sjøl. § 311 var tilfredsstillt ved at standardvilkårene som det var henvist til i kontrakt dokumentene, inneholdt en voldgiftsklausul, og saken ble derfor avvist. Henvisningen til NSAB var inntatt i ordrebekreftelsen, og NSAB var vel innarbeidet i bransjen, jf. *Rt-2013-129* hvor det ble lagt vekt på at fakturaen inneholdt en klausul om at alle oppdrag ble utført i henhold til NSAB. Etter at kravet om skriftlig voldgiftsavtale i tvistemålsloven § 452 ble opphevet, måtte sjølovens skriftlighetskrav tolkes i lys av voldgiftsloven § 10, og det kunne ikke tolkes så strengt at det kreves særskilt vedtakelse fra begge parter. Henvisningen til NSAB i de alminnelige transportbetingelsene var derfor tilstrekkelig til å oppfylle skriftlighetskravet i sjøl. § 311.

Det er også godt samsvar mellom Høyesteretts avgjørelse i *Rt-2014-76* og *Rt-2011-1532* om tolkingen av skriftlighetskravet i Lugano artikkel 23 nr. 1 bokstav a) som er omtalt ovenfor. Uavhengig av om de standardvilkår det henvises til i avtaledokumenter inneholder en vernetings- eller voldgiftsbestemmelse, bør kravet til skriftlig vedtakelse eller bekreftelse være i hovedsak de samme. En annen sak er at voldgiftsloven § 10 også omfatter muntlige avtaler om voldgift, men i næringslivsforhold vil vel det normale være at voldgiftsklausulen vil være reflektert i et avtaledokument. Med utgangspunkt i ND-2008-244 NH og *Rt, 2013 s. 129* kan det for øvrig være aktuelt å anse NSAB og voldgiftbestemmelsen der som bindende også etter Lugano artikkel 23 nr. 1 bokstav c) som alminnelig kjente bransjevilkår, jf. også *Rt-2014-76* avsnitt 13 og 14.

Vernetings ved CMR-transport

Søksmål som gjelder veifraktavtaler som omfattes av CMR konvensjonen skal reises i konvensjonsstat, men søksmål kan reises etter saksøkerens valg på ett av de steder som er oppregnet i CMR artikkel 31 første ledd (veifraktloven § 42). Dette er greit nok i forhold til det transportfirma som er kontraherende transportør for hele transporten (ND 2008 s. 403 DH), men strukturforholdene i transportnæringen gjør at de fleste transporter i våre dager blir utført ved undertransportører som er overlatt eller har overtatt utførelsen av hele eller deler av transporten. Da oppstår det spørsmål både om en undertransportørs ansvar skal bestemmes etter reglene i CMR, og om tvister om ansvaret i tilfelle kan reises ved de vernetings CMR angir. Disse spørsmål er utførlig omtalt kommentarene i ND 2009 s. lxxxi-lxxxix.²⁸⁾ [ND-2009-KOM]

I en første gruppe av tilfeller har undertransportøren etter avtale med transportøren overtatt hele utførelsen av den internasjonale veitransport det gjelder. I så fall følger det av ND 2008 s. 403 DH at avtalen mellom transportøren og undertransportøren er en vanlig CMR avtale, og gir transportøren rett til å gjøre regressansvar gjeldende for lasteskadeansvar oppstått under utførelsen, jf. også ND 2009 s. 425 SØHa. I norsk og finsk rett er det også antatt at lasteieren har rett til å kreve erstatning direkte fra en undertransportør etter reglene i CMR for en skade som er oppstått mens godset var i dennes varetekt.²⁹⁾ Dette er nå også lagt til grunn i ND 2009 s. 425 SØHa og ND 2009 s. 432 SØHa. Det kan likevel oppstå særlig vernetings spørsmål når lasteskadeansvar gjøres gjeldende av vareieren direkte mot en undertransportør.

ND 2009 s. 432 SØHa gjaldt en veitransport fra Luxembourg til Danmark som transportøren avtalte utført til Belgia av en underfraktfører og videre fra Belgia til Danmark av en annen, belgisk underfraktfører. Varepartiet ble skadet under den siste etappen av transporten, og vareieren reiste søksmål mot den belgiske fraktføreren ved bestemmelsesstedet i Danmark. Søksmålet ble krevd avvist fordi det ikke forelå noe direkte kontraktsforhold mellom vareieren og den belgiske fraktføreren, og fordi søksmål i så fall måtte reises i Tyskland etter reglene om ansvar utenfor kontraktsforhold i Brussels-konvensjonen. *Retten* uttalte at avtalen mellom transportøren og den belgiske fraktføreren var en CMR-avtale som også måtte gjelde til fordel for vareieren, og derfor også medførte ansvar etter CMR for skaden på godset. Søksmål om krav på erstatning for lasteskaden kunne følgelig reises etter vernetingsreglene i CMR på det danske bestemmelsesstedet.

En annen situasjon forelå i *ND 2010 s. 273 DH*. Et dansk transportfirma (Leman) hadde påtatt seg en transport fra England til dansk mottaker i Danmark. Den første del av transporten skulle utføres som veitransport fra Rugby til Immingham i England, og Lemans engelske datterselskap (Leman Ltd.) som hadde en rammeavtale med et engelsk transportfirma (Davis), overlot denne transporten til Davis. I rammeavtalen var det fastsatt at transporter skulle utføres i henhold til «CMR Trading Conditions».

Under veitransporten i England ble godset skadet, og i samsvar med vernetingsreglene i CMR reiste vareeieren erstatningssøksmål mot Leman som kontraherende transportør på bestemmelsesstedet i Danmark. Leman trakk også sitt regresskrav mot Davis inn i saken, men Davis begjærte dette søksmålet avvist fra Sø- og Handelsretten. Davis hevdet at en anvendelse av CMR i samsvar med rammeavtalen med Leman Ltd. ville medføre at søksmålet om regresskravet i tilfelle måtte reises etter vernetingsreglene i CMR på det engelske *bestemmelsesstedet for den transport Davis hadde påtatt seg å utføre*. Leman Ltd. og Davis hadde ikke inngått noen CMR-avtale om *internasjonal* veitransport, og Davis var ikke bundet av avtalen mellom Leman og dets danske kunde.

Høyesteret viste først til at avtalene mellom Leman og dets kunde, mellom Leman og Leman Ltd. og mellom Leman Ltd. og Davis ble inngått som selvstendige avtaler mellom de respektive parter. Videre var Davis ikke gjort kjent med de øvrige avtaler og heller ikke med den avtalte videre transport av godset fra England. Avtalen mellom Leman Ltd. og Davis var derfor en avtale om innenlands veitransport som falt utenfor CMR konvensjonen selv om det var mulig at varepartiet skulle videresendes til Danmark.

Høyesteret mente at rammeavtalen mellom Leman Ltd. og Davis likevel medførte at reglene i CMR i sin helhet, herunder CMRs vernetingsregler, skulle gjelde for transporter utført av Davis. Ved anvendelsen av vernetingsreglene i CMR artikkel 31 i forhold til Davis måtte imidlertid som bestemmelsessted anses det sted hvor godset ble utlevert i England. Lemans regress-søksmål mot Davis måtte derfor avvises fordi det ikke forelå vernetning i Danmark.

Etter min oppfatning er ND 2010 s. 273 DH i samsvar med hva som er antatt i norsk og svensk rett. En undertransportør som bare har påtatt seg å utføre en «nasjonal transportstrekning», kan ikke holdes ansvarlig etter regelverket i CMR. Noe annet gjelder bare dersom undertransportøren har inngått avtale om, eller utstedt fraktbrev for, en transport som samlet utgjør en internasjonal transportstrekning, eller hvis undertransportøren har utført en nasjonal transportstrekning i henhold til et fraktbrev for internasjonal transport som omfattes av reglene i CMR kapittel VI om en transport som skal utføres av flere fraktførere i rekkefølge.³⁰⁾

Oslo i november 2016

Erling Selvig

NOTER

- 1) ND 2009 s. vii [ND-2009-KOM].
- 2) Tvisteloven § 4-5 femte ledd, jf. ND 1997 s. xii-xvi [ND-1997-KOM], ND 1999 s. x-xii [ND-1999-KOM] og ND 2009 s. liii note 49 [ND-2009-KOM].
- 3) Se ND 2009 s. lii-liv [ND-2009-KOM] med kommentarene til ND 2006 s. 398 NH. Se også *Lorange Backer*, Norsk sivilprosess, 2015, s. 152.
- 4) Ot.prp.nr.51 (2004–2005) s. 375, jf. Rt-2010-1197 avsnitt 41 og Rt-2015-1040 avsnitt 37.
- 5) De viktigste dommene er omtalt kommentarene i ND 1997 s. xii-xvi [ND-1997-KOM], ND 1999 s. xii-xvi [ND-1999-KOM] og ND 2009 s. lii-liv [ND-2009-KOM]. De sentrale dommene er Rt-1993-44, ND 1998 s. 277 NH, ND 1999 s. 359 NH, Rt-2004-1018 og ND 2006 s. 398 NH, samt ND 2012 s. 274 NH og Rt-2015-1040 som omtales nedenfor.
- 6) Rt-2010-1197 avsnitt 39.
- 7) Rt-1993-44 er senere ansett som den sentrale avgjørelse når det gjelder rekkevidden av norske domstolers internasjonale domsmyndighet, jf. særlig Rt-1994-675, ND 1998 s. 277 NH, ND 2006 s. 398 NH og Rt-2015-1040 avsnittene (41) til (45).
- 8) Dette er i samsvar med svensk rettspraksis omtalt i ND 2009 s. xlvi-xlviii [ND-2009-KOM] med notene 44 og 45.
- 9) Se kommentarene i ND 2009 s. lii-liv [ND-2009-KOM]. I forhold til en begjæring om arrest i saksøktes eiendeler, ble et tilsvarende tilknytningskrav benyttet i Rt-1995-396 (ND 1998 s. 394 NH), se ND 1999 s. xii [ND-1999-KOM].
- 10) Dommen bygger på Rt-1994-675 hvor utgangspunktet var at søksmål om erstatning må kunne reises i Norge når den umiddelbare virkning av den skadegjørende handling er inntrådt her. – Det er ikke alltid lett å avgjøre hvor den økonomiske virkning av en skadegjørende handling er inntrådt, særlig hvis det dreier seg om alminnelig inntekts- eller formueskade, jf. Rt-2011-897 som er omtalt nedenfor i tilknytning til Lugano artikkel 5 nr. 3.
- 11) Se kommentarene til ND 1999 s. 359 NH i ND 2009 s. xiii-xvi [ND-2009-KOM]. Høyesterett har for øvrig senere i HR-2016-01251-A uttalt at ansatte på utenlandskregistrerte skip i samsvar med flaggstatsprinsippet som hovedregel vil være undergitt sjømannslovgivningen i vedkommende stat.
- 12) Se kommentarene i ND 1989 s. vii-viii [ND-1989-KOM].
- 13) Rt-2015-1040 avsnitt 35, jf. *Lorange Backer* l.c. s. s. 153.
- 14) Dette er et synspunkt som lagmannsretten har hentet fra Rt-2010-1197 avsnitt (41), jf. omtalen ovenfor av denne dommen.

- 15) Jeg ar tidligere gitt oversikter over de forskjellige reglene i Lugano- konvensjonen i kommentarene i ND 1999 s. x-xii [ND-1999-KOM] (arrestverneting), ND 2001 s. iii-xi [ND-2001-KOM] og s. xvii-xxii (vernetingsregler), ND 2003 s. xxv-xxxii [ND-2003-KOM] og ND 2009 s. xxxiv til liv [ND-2009-KOM] (forumklausuler).
- 16) Dette er lagt til grunn i Rt-1993-44 på s. 52-53, Rt-1996-875 på s. 880 og – etter at tvisteloven trådte i kraft – Rt-2011-897 avsnitt 33, jf. også ND 2010 s. 176 Agder, på 178, og ND 2012 s. 233 Borgarting, på s. 237.
- 17) Se senest Rt-2004-981 (avsnitt 34 og 35), Rt-2011-897 (avsnitt 35), Rt-2011-1532 (avsnitt 21) og Rt-2015-129 (avsnitt 24).
- 18) Se f.eks. Rt-2011-897, ND 2012 s. 274 NH og Rt-2015-129.
- 19) ND 1987 s. 178 NH, hvor Høyesterett av slo å avvise et norsk negativt fastsettelsessøksmål av den grunn at den annen part senere hadde reist erstatningssak i USA. Se for øvrig *Lorange Backer* l.c. s. 206-07, 219-20, 229 og 242.
- 20) I kommentarene i ND 2009 s. ix-xiii [ND-2009-KOM] har jeg omtalt de spørsmål som oppstår nå det ansvarlige rederi først anlegger negativt fastsettelsessøksmål og samtidig krever å få begrenset sitt ansvar etter reglene om begrensnig av rederansvaret. Som det der fremgår, vil et negativt fastsettelsessøksmål som samtidig omfatter retten til ansvarsbegrensning, reise særlige spørsmål om forholdet mellom Lugano artikkel 7 og bestemmelsene i ansvarsbegrensningskonvensjonene.
- 21) Se kommentarene i ND 2009 s. xi [ND-2009-KOM] ved note 12, s. xxiv-xxvii og s. xxxvii-xxxix.
- 22) Se kommentarene i ND 2003 s. xxxiv-xxxv [ND-2003-KOM] og ND 2001 s. xi-xii [ND-2001-KOM].
- 23) Jf. også ND 2010 s. 176 Agder om et tilfelle hvor begge parter hadde vist til sine standardvilkår.
- 24) ND 2012 s. 189 Oslo, på s. 201 (Himalay-klausul). Se for øvrig kommentarene i ND 2009 s. xxxix-xli [ND-2009-KOM].
- 25) Se kommentarene i ND 1995 s. xxv-xxvii [ND-1995-KOM], ND 1999 s. ix-x [ND-1999-KOM] og ND 2009 s. xxxix-xli [ND-2009-KOM].
- 26) Se ND 1999 s. 381 NH, på s. 390. Dette er også i samsvar med voldgiftsloven § 10 annet ledd, jf. kommentarene i ND 2003 s. xxxviii [ND-2003-KOM].
- 27) Se kommentarene i ND 1999 s. vi-vii [ND-1999-KOM], ND 2003 s. xxxvi-viii [ND-2003-KOM] og ND 2009 s. lxxvii-lxxix [ND-2009-KOM].
- 28) Se også kommentarene i ND 1995 s. xxi-xxiii [ND-1995-KOM], ND 1997 s. xviii-xix [ND-1997-KOM], ND 2001 s. xi-xvii [ND-2001-KOM], og ND 2003 s. xxxiv-xxxvi [ND-2003-KOM].
- 29) Se kommentarene i ND 2009 s. lxxxiv [ND-2009-KOM].
- 30) Se ND 2001 s. 321 Borgarting som gjaldt en transport fra London via Helsingborg til Oslo. For øvrig vises til kommentarene i ND 2001 s. xii-xvii.